

КРИМІНАЛІСТИКА

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до семінарських та практичних занять для підготовки здобувачів
вищої освіти ступеня бакалавр за спеціальністю 081 "Право",
262 «Правоохоронна діяльність»
освітньо-професійних програм:
«Правове забезпечення підприємницької діяльності»;
«Трудове право та правове забезпечення управлінської діяльності»;
«Кримінальна юстиція (Суд. Прокуратура. Адвокатура)»;
«Бакалавр правоохоронної діяльності»

Обговорено і рекомендовано на
засіданні кафедри
кримінального права та правосуддя
Протокол № 2 від 1 вересня 2020 року

Криміналістика : методичні вказівки до семінарських та практичних занять для підготовки здобувачів вищої освіти ступеня бакалавр за спеціальністю 081 «Право», 262 «Правоохоронна діяльність» спеціалізацій: «Правове забезпечення підприємницької діяльності»; «Трудове право та правове забезпечення управлінської діяльності»; «Кримінальна юстиція (Суд. Прокуратура. Адвокатура)» , «Бакалавр правоохоронної діяльності» / Укл.: І. П. Осипенко.– Чернігів: НУ «Чернігівська політехніка», 2020. – 92 с.

Укладач: Осипенко І. П. старший викладач кафедри кримінального права та правосуддя Чернігів: Навчально-науковий інститут права і соціальних технологій Національного університету «Чернігівська політехніка»

Відповідальний за випуск: Сенченко Н. М., доцент кафедри кримінального права та правосуддя, кандидат юридичних наук

Рецензент: Коломієць Наталія Володимирівна, доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінального права та правосуддя Навчально-наукового інституту права і соціальних технологій Національного університету «Чернігівська політехніка»

Передмова

Криміналістика в системі вищої юридичної освіти є загально-обов'язковою дисципліною. Вона належить до дисциплін, засвоєння яких становить фундамент фахової підготовки юриста. Володіння криміналістичними знаннями та отримання належних практичних навичок є обов'язковими для слідчого, прокурора, судді, адвоката, оскільки виконуваними ними функції безпосередньо пов'язані із застосуванням саме цих знань. Інші представники юридичного фаху також не можуть обійтися у своїй діяльності без знань криміналістики.

Метою вивчення курсу криміналістики є опанування здобувачами вищої освіти системи знань, умінь, навиків використання криміналістичних засобів та методів в розкритті, розслідуванні та попередженні злочинів. Ця загальна мета концентрується шляхом вирішення в процесі навчання часткових задач.

По-перше, такою задачею є практичне освоєння криміналістичних засобів і методів, що використовуються в розкритті та розслідуванні злочинів. В цьому зв'язку необхідно показати ведучу роль криміналістики в роботі з інформацією про подію злочину. Здобувач вищої освіти повинен засвоїти, що знання криміналістики та уміння використання її можливостей є необхідною умовою професійної підготовки в боротьбі зі злочинністю.

Друга, не менш відповідальна задача складається в тому, щоб навчити здобувачів вищої освіти правильно розпізнавати по слідах та іншим ознакам злочину особу та характер дій злочинця, вміло використовувати криміналістично значиму інформацію в його розшуку і встановлення складу злочину.

Третя задача – оволодіння тактичними прийомами проведення слідчого огляду, обшуку, допиту та інших слідчих дій, а також оволодіння методикою розслідування окремих видів злочинів.

Семінарські заняття направлені на поглиблення та закріплення теоретичних знань, набуття навичок самостійної роботи з літературою, вміння відстоювати та аргументовно захищати свою позицію.

Практичні заняття є основною формою трансформації теоретичних знань

в практичних навиках та уміннях. При їх проведенні необхідно використовувати науково - технічні засоби по виявленню, фіксації, вилученню слідів та речових та речових доказів, показ видеофільмів.

Програма самостійної роботи здобувача вищої освіти являє собою систему послідовно виконуваних завдань і розрахована на творче (проблемне) вивчення курсу криміналістики і включає такі прийоми, як робота над книгою, конспектування, самоконтроль знань. Дається список літератури для самостійного вивчення, наводиться тематика рефератів, пропонуються задачі для розв'язання при вивченні тем

При потребі здобувачі вищої освіти можуть отримати консультацію викладача з питань, що недостатньо їм зрозумілі.

Здобувач вищої освіти повинен знати:

- предмет, систему, задачі та методи криміналістики; теоретичні основи криміналістичної ідентифікації та встановлення групової належності .

- сучасні технічні засоби, які використовуються в процесі розкриття, розслідування та попередження злочинів;

- класифікацію ознак зовнішності людини; методи та засоби виявлення, огляду, фіксації та вилучення слідів;

- характеристику і класифікацію вогнепальної та холодної зброї, слідів її застосування;

- основні положення криміналістичного дослідження рукописних та машинописних текстів, методи техніко - криміналістичного дослідження документів.

- загальні положення та завдання криміналістичної тактики; поняття і види кримінальних версій;

- поняття, значення та види планування розслідування злочинів;

- тактичні та організаційні основи проведення окремих слідчих дій.

- систему та завдання криміналістичної методики;

- поняття, структуру криміналістичної характеристики злочину і її значення;

- методику планування та організацію по розкриттю окремих видів злочинів.

Здобувач вищої освіти повинен вміти:

- використовувати теоретичні знання криміналістики; оволодіти та застосувати в практичній діяльності методи криміналістичної ідентифікації тавстановлення групової належності.
- володіти технікою – криміналістичними засобами та прийомами виявлення, фіксації, вилучення слідів злочину та злочинця, попередження злочину, фіксації ходу і результату слідчих дій;
- виявляти ознаки підробки документів, використовувати ознаки почерку і письмової мови для встановлення автора документу;
- користуватись всіма видами криміналістичних обліків.
- будувати криміналістичні версії і робити їх перевірку;
- використовувати тактичні прийоми при проведенні слідчих дій;
- фіксувати результати слідчих дій, в тому числі з використанням техніки – криміналістичних та ін. засобів давати криміналістичну характеристику окремих видів злочинів; будувати і планувати перевірку слідчих версій по окремих видах злочинів, складати плани розслідувань; використовувати сучасні досягнення психології, кримінології при організації розслідування злочинів, виявляти причини і умови, які сприяють скоєнню злочинів і приймати заходи по їх попередженню.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
66-74	D		
60-65	E	задовільно	не зараховано
0-59	FX	не задовільно	

Плани семінарських та практичних занять

Тема 1: Предмет, завдання, система, методи криміналістики

План семінарського заняття:

Опитування студентів по питаннях:

1. Предмет криміналістики.
2. Завдання криміналістики.
3. Система криміналістики.
4. Методи криміналістики.

Задачі по темі

Задача № 1

12 вересня 2015 р. слідчий міського відділу поліції Мінаєв А.Ф. виніс дві постанови про призначення експертиз:

- комплексної хіміко-дактилоскопічної експертизи для виявлення слідів пальців рук на передсмертній записці від імені гр. Краснова С.А., а також встановлення складу барвника, яким були виконані записи;
- судово-медичної експертизи трупа гр. Краснова С.А. з метою визначення причини смерті.

Завдання

Визначте, знання яких наук мають бути використані при проведенні даних досліджень.

Задача № 2

У кримінальному провадженні, в зв'язку з крадіжкою особистого майна співробітників фірми «Лісове господарство», яка розташована по вул. Красіна, 14 вересня 2015 р. був проведений огляд місця події, в ході якого фотографувалися шість приміщень, де працюють співробітники фірми, місця зберігання викрадених грошей і речей, місце проникнення передбачуваного злочинця. Були виявлені і вилучені сліди рук, взуття, сліди знаряддя злочину, волокна синтетичного матеріалу чорного кольору, сліди запаху з місця контакту злочинця з деякими речами. Все вилучене було продемонстроване двом понятим, потерпілим, директорів фірми, потім упаковано і опечатано

листками білого паперу з відтисками печаток слідчого відділу поліції. Заздалегідь вилучені сліди були описані в протоколі, складеному на місці події.

Після повернення в слідчий відділ слідчий Седов Г. С. прийняв заходи до порушення кримінального провадження за фактом крадіжки і склав план проведення початкових слідчих дій і проведення оперативно-розшукових заходів.

Відповідно до плану від 15 вересня 2015 р. слідчий Седов Г.С. запросив двох потерпілих для допиту. В ході допиту були детально з'ясовані обставини, пов'язані з ознаками і зберіганням викрадених речей, приблизний час їх викрадення, а також, можливість підозри потерпілих на якусь конкретну особу, яка могла б здійснити дану крадіжку. Після допитів було з'ясовано, що в одному з приміщень фірми потерпілими були виявлені два недопалки сигарет «Бонд», не відмічених при проведенні огляду.

Слідчий Седов Г.С. прийняв рішення про проведення додаткового огляду за участю спеціаліста для вилучення вищезгаданих об'єктів, що було виконане того ж дня. 16 вересня 2015 р. слідчий Седов Г.С. виніс постанову про призначення експертиз по вилучених слідах і направив ці постанови в експертно-криміналістичні підрозділи.

Завдання

Знання яких розділів криміналістики були використані слідчим при проведенні слідчих дій і розшукових заходів?

Задача № 3

19 вересня 2015 р. при обшуку в гр. Деміна С. В., який був здійснений за підозрою його в крадіжці майна в гр. Фролова М. Н., були виявлені і вилучені в коробці серванта у великій кімнаті 500 дол. США; на столі в цій же кімнаті відеомагнітофон «Sony–500». У шкатулці в тумбочці малої кімнати п'ять кілець виготовлених з металу жовтого кольору, годинник «Rollex». Всі виявлені речі були сфотографовані і відповідним чином залучені до кримінального провадження відповідно до записів в протоколі обшуку.

Завдання

Вкажіть, які загальнонаукові методи використовувалися при проведенні обшуку і оформленні його результатів.

Підготувати реферати на тему:

1. Закони розвитку криміналістики.
2. Сучасні тенденції розвитку криміналістики.
3. Взаємозв'язок криміналістики з іншими науками.

Самостійно опрацювати такі питання:

1. Діалектичний метод як основа методології криміналістики.
2. Узагальнення слідчої, судової і експертної практики, як джерело розробки і удосконалення методів, прийомів і технічних засобів криміналістики.

Додаткова література:

1. Криміналістика : підручник / за ред. П. Д. Біленчука. – Київ : Атіка, 1998. – С. 11-29.
2. Криміналістика : учебник / под ред. И. Ф. Пантелеева, Н. А. Селиванова. – Москва, 1984. – С. 3-21.
3. Криміналістика : учебник / под ред. Н. П. Яблокова. – Москва, 1997. – С. 1-12.
4. Криміналістика : підручник / за ред. В. Ю. Шепітька. – Київ : Ін Юре, 2001. – С. 6-15.

Тема 2: Криміналістична ідентифікація та встановлення групової належності.

План семінарського заняття:

Опитування студентів по питаннях:

1. Поняття, наукові основи криміналістичної ідентифікації.
2. Об'єкти криміналістичної ідентифікації та їх класифікація.
3. Види криміналістичної ідентифікації.
4. Процес криміналістичної ідентифікації.
5. Встановлення групової належності.

Відповідно до умов кожної фабули визначити:

- 1) вид ідентифікації;
- 2) ідентифіковані та ідентифікуючі об'єкти.

Ф а б у л и

1. При розслідуванні крадіжки проведено огляд приміщення, під час якого виявлено сліди взуття. Слідчий сфотографував сліди методом масштабної зйомки і виготовив гіпсові зліпки. У підозрюваних З. і Р. під час обшуку вилучено взуття, яке слідчий разом із гіпсовими зліпками і фотознімками слідів направив експерту. На розгляд останнього поставлено таке запитання: чи є сліди, виявлені і вилучені на місці вчинення крадіжки, слідами взуття, яке вилучено у підозрюваних З. і Р.?

2. Слідчий при розслідуванні крадіжки з проникненням у житло виявив сліди розпилу ригеля замка вхідних дверей. У підозрюваного М. під час затримання "по гарячих слідах" вилучено пилку по металу. З метою вирішення питання, чи вчинено злом з використанням вилученого у М. знаряддя, слідчий призначив трасологічну експертизу.

3. На горіщі багатоквартирного будинку, звідки відбувся постріл, внаслідок якого загинув Є., виявлено стріляну гільзу та недоїдок бутерброду з чітко вираженими слідами зубів. З тіла потерпілого Є. вилучено кулю, а у підозрюваного С. відібрано експериментальні зразки прикусу зубів. Слідчий призначив судово-балістичну і трасологічну експертизи.

4. Потерпіла внаслідок грабежу громадянка А. під час допиту повідомила, що достатньо чітко запам'ятала прикмети зовнішності злочинця: поголена голова овальної форми, великі очі темного кольору, шрам на правій щоці довжиною близько 5 см, хода з накульгуванням на праву ногу. Слідчий призначив пред'явлення підозрюваного для впізнання.

5. При розслідуванні злочинного порушення правил безпеки дорожнього руху на проїзній частині поблизу виявленого трупа слідчий знайшов уламки фарного розсіювача і радіаторної решітки автомобіля. У результаті розшуку було встановлено автомобіль з розбитим фарним розсіювачем і деформованою радіаторною решіткою. Слідчий призначив трасологічну експертизу.

6. Під час розслідування незаконного збуту наркотичних засобів на поліетиленовому пакеті з порошком білого кольору було виявлено відбитки пальців рук. У вчиненні злочину підозрювались громадяни Н. і Д. Слідчий

дактилоскопіював зазначених осіб і направив відібрані відбитки пальців рук на дактилоскопічну експертизу.

7. Свідок злочину Т. повідомила слідчому, що раніше бачила особу, яка вчинила злочин, була з ним у дружніх стосунках і має його фотографію.

Підготувати реферати на тему:

1. Діагностика в роботі слідчого.
2. Мета і сутність ідентифікаційної експертизи.

Самостійно опрацювати такі питання:

1. Поняття і задачі криміналістичної діагностики.
2. Експертні діагностичні задачі.

Додаткова література:

1. Белкин Р. С. Равен самому себе / Р. С. Белкин, М. Я. Сегай. – Киев : Лыбидь, 1991.
2. Колдин В. Я. Идентификация при расследовании преступлений / В. Я. Колдин. – Москва, 1978.
3. Колдин В. Я. Судебная идентификация : учебное пособие / В. Я. Колдин. – Москва : ЛексЭст, 2002. – 527 с.
4. Проблемы криминалистического распознавания / под ред. В. А. Образцова, В. И. Шиканова. – Иркутск - Москва, 1999.
5. Сегай М. Я. Методология судебной идентификации / М. Я. Сегай. – Киев : МВД УССР, 1970. – 254 с.
6. Седова Т. А. Проблемы методологии и практики нетрадиционной криминалистической идентификации / Т. А. Седова. – Ленинград : Изд-во Ленингр. ун-та, 1986. – 104 с.

Тема 3: Загальні положення криміналістичної техніки.

План практичного заняття:

Опитування студентів по питаннях:

1. Предмет, система і завдання криміналістичної техніки.
2. Підстави застосування засобів криміналістичної техніки.
3. Теніко - криміналістичні засоби і методи, що застосовуються при виявленні речових доказів.
4. Форми криміналістичної фіксації.
5. Засоби вилучення речових доказів.

Практична робота:

На занятті вивчаються такі науково-технічні засоби: слідча валіза, універсальний криміналістичний комплект слідчого, дактилоскопічна валіза. Демонструється відеофільм «Науково – технічні засоби при розслідуванні злочинів».

Задачі по темі

Задача № 1

12 вересня 2015 р. при огляді квартири гр. Бойко В. С., що проживає за адресою: с. Васьково, вул. Широка, б. 4, кв. 2, було встановлено, що злочинці проникли через входні двері квартири шляхом їх злому. Спеціаліст Іванов І. І. сфотографував за правилами масштабної фотозйомки сліди зняття злому на коробі входних дверей, але так як слідчої маси для вилучення об'ємних слідів у нього не було, дані сліди були зафіксовані лише на фотоплівку.

Завдання

Чи вірно вчинив спеціаліст?

Задача № 2

13 вересня 2015 р. слідчо-оперативна група міського відділу поліції здійснила огляд місця події, що був пов'язаний з виявленням трупа невідомого чоловіка, виявленого в під'їзді будинку 132 по вул. Ясеневій слідчим Сергєєвим С.С. при огляді трупа виявлено два вогнепальні поранення в області потиличної частини голови і лівої лопатки. Спеціалістом Машкіним С.С. була здійснена пізнавальна фотозйомка, вилучені сліди речовини темно- бурого кольору, дві гільзи до пістолета «ТТ». Труп не дактилоскопувався, оскільки сліди рук з місця події не вилучались.

Завдання

Чи вірно вчинили слідчий і спеціаліст

Задача № 3

14 вересня 2015 р. на дактилоскопічну експертизу поступили два аркуші з текстами договорів фірми «Прогрес-2002» на постачання партії комп'ютерів з Гонконгу, вісім купюр номіналом 100 дол. США кожна, відбитки пальців і долонь рук директора і п'яти співробітників фірми.

Перед експертом слідчий поставив два питання:

1. Чи придатні сліди рук для ідентифікації особи, на представлених листах договорів і восьми купюрах?

2. Якщо сліди рук придатні для ідентифікації особи, то чи не були вони залишені вищезгаданими особами?

Після обробки досліджуваних об'єктів порошком «малахіт» слідів рук на них виявлено не було, тому експертом було прийнято рішення застосувати хімічний метод виявлення слідів. Через кілька годин після проведення відповідної процедури на об'єктах були виявлені сліди рук, придатні для ідентифікації особи. Текст на договорах від дії хімічно-активної речовини був втрачений, купюри забарвилися в темно- червоний колір.

Завдання

Чи правильне рішення прийняв експерт?

Підготувати реферати на тему:

1. Перспективи і проблеми розвитку криміналістичної техніки.
2. Доказове значення результатів застосування криміналістичної техніки.

Самостійно опрацюватитакі питання:

- 1.Критерії допустимості застосування криміналістичної техніки при розслідуванні злочинів.
- 2.Технічні засоби профілактики злочинів.

Додаткова література:

1. Гончаренко В. И. Научно-технические средства в следственной практике / В. И. Гончаренко. – Киев, 1984. – 149 с.
2. Карлов В. Я. Использование криминалистической техники в расследовании преступлений : науч.-практ. пособ. / В. Я. Карлов. – Москва : Экзамен, 2006. – 192 с.
3. Скорченко П. Т. Криминалистика. Техничко-криминалистическое обеспечение расследования преступлений : учеб. пособие для вузов / П. Т. Скорченко. – Москва : Былина, 1999. – 272 с.
4. Сорокин В. С. Предварительное исследование вещественных доказательств в ультрафиолетовых лучах / В. С. Сорокин. – Москва, 1982.
5. Універсальний криміналістичний комплект слідчого : практ. посіб. / уклад. : Шепітько В. Ю., Борисенко І. В., Булулуков О. Ю. [та ін.]. – Харків, 2004.
6. Шепітько В. Ю. Довідник слідчого / В. Ю. Шепітько. – 3-тє вид., перероб. і дон. – Київ : Ін Юре, 2008. – 2008 с.

Тема 4: Судова фотографія та відеозапис.

План практичного заняття:

Опитування студентів по питаннях:

1. Поняття, завдання судової фотографії.
2. Судово-оперативна фотографія.
3. Судово-дослідницька фотографія.
4. Відеозапис.

Практична робота:

1. Ознайомлення з фото – відео технікою.

2. У позааудиторний час студенти повинні виконати такі види фотозйомки :

- орієнтовну панорамним методом (2-3 знімки) ;
- оглядову (2 знімки) ;
- вузлову (1 знімок) ;
- детальну масштабним методом : сліди ніг, предмета (речового доказу)

– 2 знімки.

Скласти фрагмент протоколу огляду місця події, виготовити фото таблицю до нього.

Фрагмент протоколу огляду місця події

Особам, які беруть участь у проведенні огляду місця події, оголошено про застосування спеціалістом Б. фотозйомки за допомогою цифрової дзеркальної фотокамери "Nikon D80" (41 10556), об'єктиву "Nikon DX AF-S Nikkor 18-135 mm 1:3.5-5.6 G ED", картки пам'яті "SanDisk Ultra It 4.0 gb" (BH0712904895B), для фіксації перебігу і результатів провадження слідчої дії...

Під час огляду місця події спеціалістом Б. була здійснена фотозйомка при природному денному освітленні із застосуванням цифрової дзеркальної фотокамери "Nikon D80" (4110556), об'єктиву "Nikon DX AF-S Nikkor 18-135 mm 1:3.5-5.6 G ED", картки пам'яті "SanDisk Ultra II 4.0 gb3 (BH0712904895B) в автоматичному режимі експонування.

Загалом виконано ___ фотознімків:

Фото 1. Орієнтуючий фотознімок. Найменування об'єкта фотозйомки, зазначення методу, яким її виконано (кількість виконаних фотознімків).

Фото 2. Оглядовий фотознімок. Найменування об'єкта фотозйомки (кількість виконаних фотознімків).

Фото 3. Вузловий фотознімок. Найменування об'єкта фотозйомки (кількість виконаних фотознімків).

Фото 4. Детальний фотознімок. Найменування об'єкта фотозйомки, зазначення методу, яким її виконано (кількість виконаних фотознімків).

За допомогою картриджа "SanDisk MicroMate" (SDDR-113 AA0704XXC) та ноутбука "Toshiba" SPM30 model № PSM35E-003H0-RU serial № X4039915H фотознімки записано на диск "TDK" CD-R 700 MB 80 MIN" (HLD624KK06093908A01), який додано до протоколу огляду місця події.

За допомогою ноутбука "Toshiba" SPM30 model № PSM35E-003H0-RU serial № X4039915H та кольорового лазерного принтера "Epson" № A499267E фотознімки роздруковано у вигляді фототаблиці на ___ аркушах, що становить невід'ємну частину даного протоколу.

Підготувати реферати на тему:

1. Фототехнічна експертиза поняття, задачі і напрямки використання.
2. Особливості фотографування окремих об'єктів місця події, речових доказів, трупа та інше.

Самостійно опрацювати такі питання:

1. Правила оформлення фотознімків, відеозапису, що додаються до матеріалів кримінальної справи.
2. Використання відеозаписуючої апаратури, для фіксації криміналістично значимої інформації.

Додаткова література:

1. Бирюков В. В. Цифровая фотография: перспективы использования в криминалистике : монография / В. В. Бирюков. – Луганск : РИО ЛИВД, 2000. – 138 с.
2. Вестон К. Цифровая зеркальная камера. Искусство съемки и работа с изображениями / К. Вестон. – Москва: Арт-Родник, 2006. – 191 с.
3. Колесниченко А. Н. Судебная фотография / А. Н. Колесниченко, И. Д. Найдис. – Харьков : Высшая школа, 1981. – 184 с.

4. Постіка І. В. Судова (криміналістична) фотографія: теорія і практика : монографія / І. В. Постіка – Одеса : Юридична література, 2002. – 296 с.

5. Салтевский М. В. Криминалистическая фотография, кинематография и видеозапись в правоохранительной деятельности : учеб. пособие / М. В. Салтевский, Н. Н. Лысов. – Киев : Укр. акад. внутрен. дел, 1993. – 203 с.

6. Судебная фотография / С. В. Душеин, А. Г. Егоров, В. В. Зайцев, В. Н. Хрусталева ; под ред. А. Г. Егорова. – СПб. : Питер, 2005. – 368 с.

Тема 5: Трасологія.

План практичного заняття:

Опитування студентів по питаннях

1. Поняття, завдання, теоретичні основи трасології.
2. Дактилоскопія.
3. Сліди ніг та взуття людини.
4. Сліди знарядь і інструментів злочину.
5. Сліди транспортних засобів.

Практична робота:

Студенти вивчають способи виявлення, фіксації та вилучення слідів рук на місці події. Особливу увагу слід звернути на технічні прийоми виявлення та фіксації маловидимих і невидимих слідів рук, правила опису в протоколі огляду предметів зі слідами рук.

1. Провести огляд предмета зі слідами рук.
2. Скласти фрагмент протоколу огляду місця події з описом слідів рук і предмета, на якому їх виявлено.

Опис слідів рук у протоколі здійснюється за такою схемою:

а) найменування, індивідуальні ознаки і місцезнаходження предмета зі слідами рук;

б) місце розташування слідів на об'єкті (указуються за системою прямокутних координат); якщо припускається, що сліди залишені однією рукою, то зазначається їх взаємне розташування, а також розміри;

в) вид слідів (об'ємні, поверхневі); вид і колір речовини, якою створено сліди;

- г) тип папілярного узору слідів (дуговий, петльовий, завитковий);
- д) спосіб виявлення, вилучення, фіксації слідів.

Фрагмент протоколу огляду місця події

«...На середині столу лежить записка : « 3 Нового року чекай знову». Записка написана графітним олівцем. Текст розміщено на аркуші білого паперу розміром 195 x 280 мм. Три краї листа рівні , а один - довжиною 280 мм - нерівний, рваний. При запиленні паперу графітним порошком в правому верхньому куті зі сторони тексту записки виявлено невідомий слід пальця розміром 20 x 25 мм. Тип узору завитковий.

Слід сфотографований за правилами масштабної зйомки і скопійований на світлу дактилоскопічну плівку розміром 45 x 60 мм. до якої прикріплена бирка з написом «Слідпальця вилучений при ОМП від « 14 «березня2018 року за фактом крадіжки. За адресою м. Сновськвул.Соснова 11» Підписи : слідчого , експерта, понятих. Плівка упакована у конверт № 1.Конверт опечатано печаткою „ для пакетів № 5,,.

Задача №1

Громадянин А. був затриманий на місці злочину при спробі вчинити квартирну крадіжку в м. К. У ході слідства виникла потреба встановити, чи не притягався раніше громадянин А. до кримінальної відповідальності за аналогічні чи інші злочини, проживаючи раніше в м. К.?

Завдання

Вкажіть, як може бути вирішено це питання? Визначіть, який документ і куди повинен направити слідчий?

Задача №2

У лісовому яру було виявлено труп жінки, прикритий гіллям молодого березняка. При огляді місця події на відстані 10 м від трупа слідчий виявив сокиру і недалеко від нього пеньки молодих берез.

Завдання

Які об'єкти і з якою метою повинен був вилучити слідчий в даному випадку?

Задача №3

За даними із заяви завідуючого складом будівельних матеріалів була здійснена крадіжка партії шиферу. Прибувшому на місце події слідчому завідуючий складом повідомив, що вранці він виявив, що двері складу відкриті, а навісний замок валяється біля дверей з перепиляною дужкою.

Завдання

1. Вкажіть, які сліди в даній ситуації повинні залишитись на місці події.
2. Якщо в результаті огляду слідів не виявлено, то яку можна висунути версію і як її перевірити та довести?

Підготувати реферати на тему:

1. Питання, що вирішуються трасологічною експертизою.
2. Сучасні можливості матеріалознавчих досліджень

Самостійно опрацювати такі питання:

1. Особливості трасологічної експертизи знарядь злочину та інструментів.
2. Способи фіксації і вилучення слідів ніг, транспортних засобів, знарядь злочину та інструментів.

Додаткова література:

1. Крылов И. Ф. Криминалистическое учение о следах / И. Ф. Крылов. – Ленинград : Изд-во Ленингр. ун-та, 1976. – 197 с.
2. Найдис И. Д. Использование следов рук при расследовании преступлений: учеб. пособ. / И. Д. Найдис ; ХЮИ. – Киев : УМК ВО, 1988. – 32 с.
3. Найдис И. Д. Следы орудий взлома и инструментов : учеб. пособие / И. Д. Найдис. – Харьков, 1979.
4. Осмотр места происшествия: Справочник следователя. – Москва : Юридическая литература, 1982. – 272 с.
6. Салтевский М. В. Следы человека и приемы использования их для получения информации о преступнике и обстоятельствах преступления : лекция / М. В. Салтевский. – Киев : КВШ МВД СССР, 1983. – 43 с.

Тема 6: Судова балістика

План практичного заняття:

Опитування студентів по питаннях:

1. Класифікація зброї.
2. Поняття судової балістики.
3. Сліди дії вогнепальної зброї.
4. Обліки вогнепальної зброї і боєприпасів.
5. Об'єкти дослідження при проведенні балістичної експертизи.

Практична робота:

Під час практичного заняття студенти повинні: оглянути кулю (дріб), гільзу, пробоїни і скласти фрагмент протоколу огляду місця події, щодо оглянутого предмета сформулювати питання для постанови про призначення судово – балістичної експертизи

Задачі по темі

Задача № 1

14 квітня 2016 р. в чергову частину міського відділу поліції поступило повідомлення від гр. НовикН.А. про те, що у дворі б. 15 по вул. Травневій були чутні постріли з вогнепальної зброї. Після попередньої перевірки черговим поліції була направлена слідчо – оперативна група. При огляді місця події були виявлені три гільзи, виготовлені з металу світло-сірого кольору зі слідами бойка на краю фланця без маркувальних позначень, в дерев'яній лавці на ігровому майданчику була виявлена стріляна куля, вогнепальне пошкодження було сліпе, через це куля була вилучена разом з частиною дерев'яної дошки лавки. Лавка знаходилася на відстані 17 м від під'їзду будинку. На місці події також були виявлені і сфотографовані доріжки слідів взуття, недопалки сигарет «Ява», «Отаман» і «Прима». Інших слідів виявлено не було.

Завдання

1. Які обставини можна встановити, проаналізувавши ситуацію на місці події?
2. Які питання необхідно поставити перед експертом при проведенні судово – балістичної експертизи?

Задача № 2

Співробітниками міського відділу поліції був затриманий гр. Леденцов С.С, що здійснив хуліганські дії ввечері 11 квітня 2016 р. біля магазину «Виногорілка» на вул. Дубініна. При обшуку у гр. Леденцова С. С. був виявлений ніж без маркувальних позначень. Рукоятка виготовлена з синтетичного матеріалу. Слідчим міського відділу поліції Мурінін Ю.Н. по даній справі були призначені дві експертизи. Після отримання результатів однієї з експертиз слідчим Мурінін Ю.Н. направив об'єкти на перевірку покриміналістичним облікам.

Завдання

Визначте, які експертизи були призначені і які питання були поставлені на вирішення експерта?

Задача № 3

У липні-серпні 2016 р. злочинна група, що складається з 3 чоловік, систематично здійснювала грабежі і розбійні напади на квартири громадян, заздалегідь мала інформацію про матеріальні цінності, місце їх знаходження в квартирах, розташування кімнат і обстановку в кімнатах. Після здійснення одного з таких розбійних нападів 12 вересня 2002 р. співробітникам міського відділу поліції вдалося затримати злочинців по гарячим слідами. При особистому обшуку в гр. Попова С.Т. був виявлений ніж саморобного виготовлення з довжиною клинка 140 мм, завтовшки 3 мм. В гр. Меліхова Г.С. був виявлений пістолет «ТТ» з магазином, спорядженим п'ятьма патронами. При обшуку в гр. Степанченко В.Н. був вилучений газовий пістолет, який на вигляд нагадує «ПМ», який був заряджений одним газовим патроном. При обшуку, здійсненому в квартирі, де проживав гр. Меліхов Р.З., був виявлений ніж із поламаним клинком саморобного виготовлення. Максимальна довжина зламаного клинка 115 мм, максимальна товщина 3,5 мм. Вивлено також два окремі клинки і дві рукоятки.

Завдання

1. Які експертизи необхідно призначити по об'єктах, вилучених в ході обшуків?
2. Які питання необхідно поставити перед експертом?

Підготувати реферати на тему:

- 1.Криміналістичне дослідження холодної зброї.
- 2.Криміналістичне дослідження вибухових речовин.

Самостійно опрацювати такі питання:

1. Судово-балістична експертиза. Підготовка матеріалів до судово-балістичної експертизи. Питання, які вирішуються експертом.
2. Ідентифікація зброї за стріленою гільзою та кулею.

Додаткова література:

1. Біленчук П. Д. Зброезнавств-во: правові основи обігу вогнестрільної зброї / П. Д. Біленчук, А. В. Кофанов, О. Ф. Сулява. – Київ : Міжнар. агенція "BeeZone", 2004. – 464 с.
2. Ермоленко Б. Н. Теоретические и методические проблемы судебной баллистики / Б. Н. Ермоленко. – Киев : Редакционно-издательский отдел МВД УССР, 1976. – 152 с.
3. Попов В. Л. Судебно-медицинская баллистика / В. Л. Попов, В. Б. Шигеев, Л. Е. Кузнецов. – Спб. : Гиппократ, 2002. – 656 с.
4. Сташенко Е. И. Отождествление канала ствола огнестрельного оружия по выстреленной пуле : (Механизм образования следов и устойчивость признаков) : учеб.-метод. пособие / канд. юрид. наук Е. И. Сташенко ; М-во юстиции СССР. Всесоюз. науч.-исслед. ин-т судебных экспертиз. ВНИИСЭ. – Москва : [б. и.], 1973. – 115 с.
5. Судова експертиза: нормативно-правове регулювання та наукові коментарі : навч.-довід. посіб. / Ю. М. Грошевий, В. О. Коновалова, В. Ю. Шепітько, М. Л. Цимбал [та ін.]. – Харків : Одіссей, 2004. – 448 с.

Тема 7: Ідентифікація людини за ознаками зовнішності.

План практичного заняття:

Опитування студентів по питаннях:

1. Поняття ідентифікації людини за ознаками зовнішності
2. Зовнішні ознаки людини та їх класифікація
3. Способи фіксації зовнішності людини
4. Питання, що вирішує портретна експертиза

Практична робота:

Ознайомлення з описом зовнішності по фотокарткам і з натури, з засобами і методами фіксації зовнішніх ознак людини і висновком експерта.

1. Описати зовнішність одного з студентів групи та провести впізнання за ознаками словесного портрета.

2. Дослідити дві фотокартки), порівняти елементи і ознаки зовнішності зображення осіб, дати оцінку .

Задача № 1

Слідчо-оперативна група міського відділу поліції проводила огляд за заявою про виявлення трупа невідомого чоловіка, виявленого в лісовому заповідному масиві «Лосиний острів». На голові трупа і його обличчі були виявлені плями темно-бурого кольору, схожі на кров, а також поранення з правого боку, біля очного яблука.

При огляді одягу трупа жодних документів виявлено не було. У лівій кишені піджака був знайдений гаманець з дрібними грошима. Заява в чергову частину про виявлення трупа невідомого чоловіка поступила від гр. Серової К.Н. о 20 год. 10 хв. 19 жовтня 2015 р. спеціалістом була проведена пізнавальна фотозйомка, також був сфотографований і вилучений виявлений шкіряний гаманець.

Через два дні після огляду у міський відділ поліції поступила усна заява від гр. Сизової В.Ю. про зникнення її чоловіка в період з 12 по 19 жовтня 2015 р. Точну дату зникнення чоловіка гр. Сизова В.Ю. назвати не змогла, оскільки в цей період знаходилася в гостях у своїх батьків в с. Березне Чернігівської області. Проведена раніше перевірка відбитків пальців рук трупа невідомого чоловіка по дактилоскопічним облікам дала негативний результат. При пред'явленні для впізнання трупа чоловіка Сизової В.Ю. впізнання також дало негативний результат. Після проведених слідчих дій слідчий Грачов Н.В. прийняв рішення про проведення у кримінальному провадженні портретної експертизи.

Завдання

1. Які об'єкти необхідно представити для проведення портретної експертизи про виявлення трупа невідомого чоловіка в лісовому масиві «Лосиний острів»?

2. Який порівняльний матеріал необхідний для проведення експертизи?

3. Які питання повинна вирішити дана портретна експертиза?

Задача № 2

12 листопада 2015 р. при перевірці паспортного режиму співробітниками поліції був затриманий громадянин, в якого вилучений паспорт на ім'я гр. Клокова Петра Леонідовича, 1967 року народження, уродженця м. Липки, що має ймовірно ознаки часткової підробки (переклеювання фотографії). При зовнішньому огляді документа виявлено невідповідність частини відтиску круглої печатки на фотознімку і бланку паспорта. Гр. Клоков П.Л. був доставлений до міського відділу поліції з метою встановлення особи. Для отримання якісних фотознімків затриманого гр. Клокова П.Л. черговий міського відділу поліції запросив спеціаліста.

Завдання

1. Які фотознімки і в якій кількості необхідно зробити для подальшого проведення портретної експертизи?
2. Які питання слід поставити перед експертом при винесенні постанови про проведення портретної експертизи?
3. Які криміналістичні обліки можуть використовуватися для встановлення особи затриманого?

Підготувати реферати на тему:

1. Судово-портретна експертиза.
2. Джерела інформації про ознаки зовнішності людини..

Самостійно опрацювати:

1. Методика опису ознак зовнішності людини/метод словесного портрету/.
2. Фактори, які впливають на зміну ознак зовнішності людини.

Додаткова література:

1. Бурик В. И. Признаки внешности человека и их использование в розыскной деятельности : справ. пособие / В. И. Бурик, В. Ф. Пилипчук. – РИО МВД УССР, 1982. – 272 с. ; с ил.
2. Зинин А. М. Особенности изготовления субъективных портретов / А. М. Зинин, Г. М. Мамедов. – Киев : ЭКУ МВД УССР, 1990. – 43 с.
3. Топорков А. А. Словесный портрет / А. А. Топорков. – Москва : Юристъ, 1999. – 112 с.
4. Ідентифікація людини за ознаками зовнішності / В. Ю. Шепітько, І. В. Борисенко, С. А. Когут, О. М. Могальніков. – Харків : Гриф, 2003. – 112 с.

Тема 8: Криміналістичне дослідження письма

План практичного заняття:

Опитування студентів по питаннях:

1. Письмо і його криміналістичні ознаки
2. Ідентифікаційні ознаки почерку
3. Почеркознавча експертиза
4. Авторознавча експертиза.

Практична робота

У позааудиторний час підготувати до заняття фрагмент постанови про призначення експертизи згідно з наведеною фабулою

Під час заняття провадиться аналіз постанов про призначення експертиз, які студенти склали при підготовці до заняття.

Фабули

1. При розслідуванні розкрадань у будівельній компанії "Еліт-буд" встановлено незаконне отримання грошових коштів одним із прорабів компанії К.

Скориставшись безконтрольністю з боку керівництва і головного бухгалтера компанії, К. оформлював на роботу тимчасово, строком до двох місяців, працівників будівельних спеціальностей - П., С, Б., закривав на їх прізвища наряди на нібито виконані роботи, а в кінці місяця отримував за них заробітну платню, розписуючись у платіжних відомостях.

Допитані П., С. і Б. показали, що ніколи не працювали в будівельній компанії "Еліт-буд".

У ході розслідування виникла необхідність встановлення виконавця підписів у платіжних відомостях напроти прізвищ П., С, Б., а також автора і виконавця заяв про прийняття на роботу і звільнення з роботи вищевказаних осіб.

2. У квартирі 12 квітня 2008 р. був виявлений труп власника - директора фінансової компанії, яка спеціалізувалася на переводах грошових коштів за

кордон, гр. Н. з вогнепальним пораненням в області голови. При огляді місця події поряд із трупом знайшли мисливську рушницю ІЖ-56, а на столі записку наступного змісту: "Я йду із життя, тому що воно мені набридло". Ретельно оглядаючи місце самогубства, слідчий звернув увагу на наступні обставини: біля рани відсутні сліди пострілу з близької відстані; на рушниці відсутні будь-які відбитки пальців; на столі знаходився посуд для двох осіб із залишками їжі. Слідчий вирішив перевірити, чи є гр. Н. автором і виконавцем тексту на виявленій записці.

Підготувати реферати на тему:

1. Психодіагностика почерка підозрюваного.
2. Сучасний стан і перспективи криміналістичного дослідження

письмової мови.

Самостійно опрацювати такі питання:

1. Авторознавче дослідження матеріалів і підготовка авторознавчої експертизи.
2. Особливості авторознавчого дослідження

Додаткова література:

1. Грузкова В. Г. Криміналістична експертиза цифрового письма : метод. посіб. для експертів-криміналістів, слідчих і судових працівників / В. Г. Грузкова ; Юридична комісія при Раді Міністрів УРСР, Харківський НДІ судової експертизи ім. М. С. Бокаріуса. – Київ : [б.в.], 1967. – 52 с.
2. Клименко Н. І. Судова експертологія. Курс лекцій : навч. посіб. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закладів / Н. І. Клименко. – Київ : Ін Юре, 2007. – 521 с.
3. Лисиченко В. К. Исправленному не верить / В. К. Лисиченко, В. В. Липовский. – Киев : Лыбидь, 1990. – 123 с.
4. Россинская Е. Р. Судебная экспертиза в гражданском, уголовном, арбитражном, административном процессе / Е. Р. Россинская. – Москва, 2005.
5. Судова експертиза: нормативно-правове регулювання і наукові коментарі : навч.-довід. посіб. – Харків : Одиссей, 2004. – 448 с.
6. Экспертизы в судебной практике : учеб. пособие / В. И. Гончаренко, В. Е. Бергер, Т. В. Варфоломеева [и др.]. – Киев, 1987. – С. 20-30.

Тема 9: Техніко - криміналістичне дослідження документів

План практичного заняття:

Опитування студентів по питаннях:

1. Мета, види та об'єкти техніко-криміналістичного дослідження документів.
2. Ознаки часткової підробки документів.
3. Ознаки підробки підписів.
4. Ознаки підробки відбитків печаток і штампів.
5. Встановлення початкового змісту пошкоджених документів.
6. Техніко-криміналістична експертиза документів.

Практична робота:

На занятті вивчаються основні ознаки:

- а) механічної підробки текстів (підчисток, дописок або друкувань, виправлень, травлення і змиву записів);
- б) технічної підробки підписів;
- в) переклеювання фотокарток у документах;
- г) підробки відбитків печаток і штампів, машинописних текстів.

Визначаються матеріали, які необхідно підготувати для технічної експертизи документів, а також вивчаються особливості її проведення.

1. За допомогою технічних засобів оглянути документ і виявити в ньому підробки.
2. Скласти протокол огляду документа.

Фрагмент протоколу огляду документа

Оглядом встановлено: документ являє собою друкарський бланк перепустки № 102, виданої 6 січня 1998 р. на ім'я К. - експедитора Харківського ремонтного заводу.

Документ виконано на папері сірого кольору, його довжина - 12 см, ширина - 9 см. Край документа має сліди відриву.

У рядку "Підпис" при огляді за допомогою лупи і при косопадаючому освітленні виявлено пошкодження волокон. Заяв з боку понятих стосовно огляду не надійшло.

Задачі по темі

Задача № 1

Вранці 15 листопада 2015 р. гр. Сашина Г.І. одержала лист з погрозами на свою адресу і на адресу її дітей. Записка була здійснена на чистому аркуші білого непролінієного паперу, вкладена в чистий конверт і поміщена в поштову скриньку гр. Сашиної Г. І.

Рукописні записи були вивчені слідчим Івановим С.Н. і для вирішення питання про порушення кримінального провадження направлені на дослідження в експертно-криміналістичний відділ .

Завдання

1. Які дослідження необхідно провести в даному випадку?
2. Які питання вирішуються при проведенні цього дослідження?

Задача № 2

12 листопада 2015 р.з оперативних джерел стало відомо, що головний бухгалтер річкового вокзалу «Південний» гр. Огурцова М.І. систематично приписувала грошові суми у відомості видачі зарплат і премій співробітникам Південного пароплавства. Приписки здійснювалися шляхом дописування певних цифр в графі видачі зарплати і премій. Офіційної заяви про приписки у слідчого міського відділу поліції Симонова Р. І. не було.

Завдання

1. Яке дії необхідно провести в даному випадку?
2. Які питання необхідно поставити перед експертом?

Задача № 3

При розслідуванні розкрадання грошових коштів виникла необхідність провести почеркознавчу експертизу з метою встановлення виконавця підписів в документах, вилучених в бухгалтерії ТОВ «Рубін-2002». У зв'язку з цим 12 листопада 2015 р. слідчий Іванов І.І. виніс постанову про отримання експериментальних зразків підпису обнуваченого гр. Василенко В.В., відносно якого обрано запобіжний західвзяття під варту. У кабінеті слідчого обвинуваченому оголосили постанову про отримання зразків підпису і роз'яснили, що він повинен десять разів розписатися на різних листах паперу.

Ознайомившись з постановою, гр. Василенко В.В. заявив, що він відмовляється брати участь в слідчій дії.

У цій ситуації слідчий Іванов І.І. прийняв рішення використати для експертизи підписи гр. Василенко В.В., які знаходились на декількох процесуальних документах у кримінальному провадженні. У фотолабораторії міського відділу поліції слідчий Іванов І.І. виготовив фотографії цих підписів і направив їх разом з постановою про призначення експертизи досліджуваних документів експертові Потемкіну П.Д.

Завдання

1. Чи можна отримати в примусовому порядку зразки підписів гр. Василенко В.В.?

2. Чи можна підписи гр. Василенко В.В. на процесуальних документах розглядати як вільні зразки, придатні для експертизи?

3. Чи міг слідчий Іванов І.І. самостійно виготовити фотографії підписів гр. Василенко В.В. або він повинен був залучити для цієї роботи спеціаліста?

Підготувати реферати на тему:

1. Дослідження поліграфічної продукції.
2. Встановлення первісного вигляду і змісту документа.

Самостійно опрацювати такі питання:

1. Дослідження машинописних текстів.
2. Дослідження відбитків печаток і штампів.

Додаткова література:

1. Буринский Е. Ф. Судебная экспертиза документов, производство ее и пользование ею / Е. Ф. Буринский. – Москва : ЛексЭст, 2002.

2. Про електронні документи та електронний документообіг : закон України від 22.05.2003 // Відом. Верхов. Ради України, 2003. – № 36. – Ст. 275.

3. Судова експертиза: нормативно-правове регулювання та наукові коментарі : навч.-довід. посіб. / Ю. М. Грошевий, В. О. Коновалова, В. Ю. Шепітько, М. Л. Цимбал [та ін.]. – Харків : Одиссей, 2004. – 448 с.

4. Судебно-техническая экспертиза документов. Общая часть : метод. пособие. – Москва, 1986.

5. Судебно-техническая экспертиза документов. Особенная часть : метод. пособие. – Вып. 1. – Москва, 1989.

6. Судебно-техническая экспертиза документов. Особенная часть : метод. пособие. – Вып. 3. – Москва, 1995.

Тема 10: Криміналістична реєстрація

План семінарського заняття:

Опитування студентів по питаннях:

1. Система криміналістичної реєстрації.
2. Види обліків в системі криміналістичної реєстрації.
3. Підстави ведення криміналістичної реєстрації.

Дайте відповіді на поставлені питання.

1. У лісі знайдено труп чоловіка, з пальців рук якого було знято відбитки.

Документи та особисті речі загиблого відсутні.

До яких видів криміналістичних обліків слід звернутися для встановлення особи потерпілого?

2. При розслідуванні квартирної крадіжки, за підозрою у вчиненні якої був затриманий В., слідчий отримав оперативну інформацію, що даний громадянин міг вчинити аналогічний злочин на території сусідньої області.

Яким шляхом це можна перевірити?

3. На місці злочину було затримано невідомого, який назвався Д. Документи, що могли б посвідчити особу, відсутні, постійного місця проживання немає. З метою встановлення особи затриманого була проведена перевірка за одним із видів обліку і з'ясовано, що людини з такими даними в місті не зареєстровано.

Як можна встановити особу підозрюваного? Куди необхідно направити вимогу для перевірки на наявність або відсутність судимості ?

Задача № 1

22 грудня 2015 р. було здійснено розбійний напад на фірму «Північна», розташовану за адресою: вул. Нова, 7. Під час розбійного нападу в приміщенні фірми знаходилися троє співробітників, які могли описати зовнішність нападаючих, один з яких був в темних окулярах, а інший в масці з прорізом для очей. При здійсненні розбійного нападу була застосована вогнепальна зброя пострілом вгору, куля і гільза були виявлені при огляді місця події і склали

частини патрона до пістолета «ТТ». Біля вхідних дверей приміщення фірми «Північна» на снігу було виявлено два сліди взуття одного із злочинців. У слідах добре є видимий малюнок підошви взуття. Спеціаліст сфотографував сліди, виготовив з них гіпсові зліпки. У приміщенні фірми на підлозі були виявлені п'ять слідів, схожих на ті, які були на вулиці, і три сліди іншого злочинця. Всі сліди були сфотографовані за правилами масштабної фотозйомки і вилучені на темну дактилоскопічну плівку.

Завдання

1. Які об'єкти за якими видами обліків і картотек слід перевірити?
2. У яких підрозділах поліції дані обліки знаходяться?
3. Які об'єкти або копії необхідно поставити на обліки для подальшого їх використання в розкритті злочинів?

Підготувати реферати на тему:

1. Тенденції і перспективи розвитку криміналістичних обліків, проблеми їх автоматизації і комп'ютеризації.

Самостійно опрацювати:

1. Взаємозв'язок окремих видів обліків.
2. Способи реалізації даних обліку у розшуку осіб, предметів та розкритті злочинів.

Додаткова література:

1. Одерій О. В. Інформаційно-довідкове забезпечення розкриття і розслідування злочинів (обліки) / О. В. Одерій, М. Г. Щербаковський, М. Г. Чернець. – Донецьк, 2001.
2. Разумов З. А. Криміналістические учеты : метод. пособие / З. А. Разумов. – Киев, 1991.
3. Рассейкин Д. П. Очерки истории уголовной регистрации / Д. П. Рассейкин. – Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1976. – 57 с.
4. Системна інформатизація правоохоронної діяльності / за ред. В. Дурдинця, М. Шведа. – Київ : НДЦППІ АПрН України, 2007. – 382 с.
5. Цильвик В. П. Человек пропал безвести... Розыск / В. П. Цильвик. – Киев : РИО МВД Украины, 1995. – 164 с.

Тема 11: Загальні положення криміналістичної тактики

План семінарського заняття:

Опитування студентів по питаннях:

1. Поняття та завдання криміналістичної тактики.
2. Тактичний прийом, тактична комбінація, тактична операція, слідча ситуація.
3. Стадії тактики проведення слідчої (розшукової) дії.

Задачі по темі

Задача №1

Гр. Миколаїв Р.О. зник 22 листопада 2016 р. Через п'ять днів труп гр. Миколаєва Р.О. виявили в сірій багажній сумці на пустельній окраїні м. Раннього. Судово-медичний експерт Сидоров А.В. зафіксував на тілі гр. Миколаєва Р.О. численні ушкодження, нанесені тупим предметом, а також вогнепальне поранення грудей. Підозра відразу впала на його знайомого гр. Петрова Н.Н. Його затримали на квартирі матері 29 листопада 2016 р.

Зі слів дружини гр. Миколаєва Р.О. відомо, що гр. Петров Н.Н. повинен був їм 5000 дол. США, але повертати не збирався. 22 листопада 2016 р. гр. Миколаїв Р.О. збирався відвідати гр. Петрова Н.Н. і вирішити питання про борг. Однак додому гр. Миколаїв Р.О. не повернувся.

Слідчий вирішив провести огляд місця події у квартирі гр. Петрова Н.Н.

Завдання

1. Чи правильне рішення слідчого провести огляд місця події у квартирі підозрюваного?
2. Яку слідчу дію тактично доцільно провести у квартирі підозрюваного?

Задача №2

12 листопада 2016 р. при огляді квартири гр. Ковальової М.Н. по розбійному нападу на неї спеціаліст Весников Л.І. вирішив застосувати новий дактилоскопічний порошок, що він отримав перед виїздом на місце події. Порошок виявився вологим, виявлені сліди виявилися непридатними для ідентифікації. Слідчий Сидоров С.М. у протоколі огляду місця події відзначив, що слідів рук на місці події не виявлено.

Завдання

Які принципи криміналістичної тактики були порушені при проведенні огляду місця події?

Задача №3

Слідчий Петров С.Р. запланував на 20 вересня 2016 р. проведення слідчого експерименту про можливість проникнення гр. Косякова В.Л. через квартиру у вікно квартири гр. Куркової Н.К. Квартирна крадіжка, що була здійснена із проникненням через квартиру на першому поверсі 5-поверхового будинку.

У зв'язку з тим, що підозрюваний гр. Косяков В.Л. відмовився від участі в експерименті, слідчий Петров С.Р. вирішив його не проводити.

Завдання

Визначте, які принципи криміналістичної тактики були порушені слідчим.

Задача №4

При огляді одягу підозрюваного, проведеному в його присутності, вилучили кілька виявлених волосин, а потім зістригли нігті з пальців підозрюваного (померла була задушена руками). Після цього слідчий роз'яснив йому можливості експертного дослідження волосся й піднігтьовий вміст. Вислухавши слідчого, підозрюваний зізнався у вчиненні вбивства.

Завдання

Визначте, чи правомірний тактичний прийом був використаний слідчим?

Підготувати реферати на тему:

1. Основи криміналістичної тактики у світлі вимог кримінально процесуального законодавства України.

2. Тактичний прийом: джерела, функції та критерії його допустимості.

Самостійно опрацювати:

1. Поняття, класифікація і значення слідчих ситуацій у ході розслідування злочинів.

2. Поняття і роль тактичного рішення, тактичної операції і тактичної комбінації в розслідуванні злочинів.

Додаткова література:

1. Белкин Р. С. Очерки криминалистической тактики / Р. С. Белкин. – Волгоград, 1994.
2. Комиссаров В. И. Теоретические проблемы следственной тактики / В. И. Комиссаров. – Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1987. –154 с.
3. Коновалова В. Е. Криминалистическая тактика: теории и тенденции : учеб. пособие / В. Е. Коновалова, В. Ю. Шепитько. – Харьков : Гриф, 1997. – 255 с.
4. Пешак Ян. Следственные версии. Криминалистическое исследование / Ян Пешак ; под ред. А. Р. Ратинова. – Москва, 1976.
5. Шепитько В. Ю. Теория криминалистической тактики : монография / В. Ю. Шепитько. – Харьков : Гриф, 2002. – 349 с.
6. Шепітько В. Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз) : моногр. / В. Ю. Шепітько. – Харків : Харків юрид., 2007. – 432 с.

Тема 12: Криміналістичні версії, організація і планування розслідування.

План семінарського заняття:

Опитування студентів по питаннях

1. Поняття, класифікація криміналістичних версій.
2. Правила побудови та перевірки криміналістичних версій у процесі розслідування злочинів.
3. Планування і організація розслідування злочинів.
4. Принципи і види планування розслідування.

Задачі по темі

Задача №1

При допиті обвинуваченого, що вчинив злочин з невідомим співучасником, йому було запропоновано скласти список його близьких друзів. Він виконав це. Яке це може мати значення, чи вкаже він всіх своїх друзів, а якщо всіх, то на яке місце в списку він поставить свого співучасника?

Задача №2

Записка самогубця, в якій він просить нікого не винити в його смерті, виявилась написаною не рукою загиблого, а невідомою людиною.

Чи достатньо однієї цієї обставини для того, щоб виключити версію самогубства при відсутності інших ознак інсценування? Якщо недостатньо, то чим може бути пояснено наявність такої записки?

Задача №3

При крадіжці предметів одягу із сільської промтоварної крамниці на місці злочину виявився чужий поношений одягпальто, піджак і штани.

Який можна зробити можливий висновок про підозрюваного? Чи може це бути хтось із місцевих жителів?

Задача №4

В квартирі, де виявлений труп господарки, виявили викрадені цінні речі, а також відкриті ящики письмового столу і розкидані листи і фотокартки.

Яка може бути версія про підозрюваного?

Задача № 5

28 жовтня 2016 р. у дворі буд. 12 по вул. М'ясницькій був виявлений труп гр. Грекова І.З., працюючого охоронцем на заводі «Електроприлад», з ушкодженням голови. На допиті дружина гр. Грекова І.С. повідомила, що її чоловік 27 жовтня 2016 р. заступив на чергування о8 годині ранку, після чого вдень, приблизно о 12 год. 30 хв. подзвонив їй з роботи й попросив зняти з їїощадної книжки 16 тисяч гривень. Навіщо знадобилися гроші, він обіцяв пояснити пізніше. 28 жовтня 2016 р. гр. Греков І.З. з роботи не повернувся.

Завдання

1. Висуньте загальні й часткові криміналістичні версії.
2. Складіть план початкових слідчих дій.

Задача № 6

Труп Р. був виявлений на дивані. В області ліктьових суглобів обох рук були глибокі різані рани. Поруч із трупом знаходилось лезо безпечної бритви й передсмертна записка, написана Р. Ліва рука звисала з дивана вниз, торкаючись підлоги. Речовина бурого кольору на ній текла від рани вниз у напрямку до підлоги, що свідчило, що після поранення положення лівої руки не змінювалося. При судово-медичному дослідженні встановили, що на правій руці ушкоджений нерв, що виключає її рух нижче ліктьового суглоба.

Які версії можуть бути висунуті у зв'язку із цим?

Скласти план розслідування за фабулою

Фабули

1. У міський відділ поліції надійшло повідомлення про те, що по вул. Новій біля будинку №24 знайдено труп чоловіка з ознаками вогнепального поранення. У процесі огляду місця події слідчий виявив гільзу калібру 9 мм. Документи, які засвідчують особу потерпілого, відсутні.

2. У міський відділ поліції надійшло повідомлення про проникнення у промтоварний магазин злочинців через вікно вітрини. Як розповів директор магазину, викрадено значну кількість рулонів вовняної та шовкової тканини. При огляді місця події на розбитому склі вітрини виявлено сліди рук.

3. У міський відділ поліції надійшла заява від гр. Г. про угон його автомобіля марки «Honda». До заяви додавалися необхідні документи, одним з яких був страховий поліс на автомобіль на випадок його угону. Оперативно-розшукові заходи щодо встановлення місцезнаходження автомобіля позитивних результатів не дали.

Підготувати реферати на тему:

1. Управління в криміналістичній тактиці.
2. Теорія криміналістичної моделі і криміналістичного моделювання.

Самостійно опрацювати:

1. Особливості окремих видів планування: слідчої дії, тактичної операції
2. Тактика планування розслідування. Складові елементи плану, допоміжна документація у плануванні.

Додаткова література:

1. Белкин Р. С. Очерки криминалистической тактики / Р. С. Белкин. – Волгоград, 1994.
2. Комиссаров В. И. Теоретические проблемы следственной тактики / В. И. Комиссаров ; под ред. А. И. Михайлова. – Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1987. – 154 с.
3. Коновалова В. Е. Криминалистическая тактика: теории и тенденции : учеб. пособие / В. Е. Коновалова, В. Ю. Шепитько. – Харьков : Гриф, 1997. – 255 с.
4. Коновалова В. Е. Версия: концепция и функции в судопроизводстве / В. Е. Коновалова. – Харьков : Издатель ФЛ-П Вапнярчук Н. Н., 2007. – 192 с.
5. Пешак Ян. Следственные версии. Криминалистическое исследование / Ян Пешак ; под ред. А. Р. Ратинова. – Москва, 1976.

6. Шепитько В. Ю. Теория криминалистической тактики : монография / В. Я. Шепитько. – Харьков, 2002.

7. Шепитько В. Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз) : монографія. – Харків, 2007.

Тема 13: Тактика огляду

План семінарського заняття:

Опитування студентів по питаннях

1. Поняття та види огляду.
2. Тактика огляду місця події.
3. Фіксація результатів огляду.
4. Огляд трупа на місці його виявлення.
5. Особливості огляду предметів, документів і тварин.

У позаадиторний час підготувати протокол огляду місця події , сфотографувати місце події, виявити і зафіксувати сліди (залежно від фабули справи).

Задачі по темі

Задача №1

22 грудня 2016 р. о 8 год 20 хв у чергову частину міського відділу поліції зателефонувала продавець магазину гр. Мальцева М.М. Вона повідомила, що, прийшовши на роботу близько восьмої години ранку, побачила, що двері магазину відкриті, а в торговельному залі й підсобних приміщеннях помітні ознаки крадіжки товару. Оглядом приміщень магазину були виявлені сліди злому складського приміщення. Зі слів продавця гр. Мальцевої М.М., злочинці викрали ящик вина «Букет Молдавії» і копчену ковбасу «Мисливське чудо».

Службова собака, взявши слід біля магазину, довела до дороги, що веде уздовж окраїни села, і там слід втратила. По іншу сторону дороги розташовувалося незоране поле, на якому співробітник поліції Савельєв І.І. виявив сліди санних полозів. Сліди були помітні по всій довжині поля й привели у двір гр. Кузьменко. У будинку в стані алкогольного сп'яніння перебували гр. Маравин Є.Є., гр. Жукова М.І. і гр. Новичкова П.П. У сараї у дворі будинку

Савельєв І.І. виявив пляшки з-під вина «Букет Молдавії» і коробку з копченою ковбасою «Мисливське чудо», а також сани.

Завдання

1. Скільки місць події є в цьому випадку?
2. У якій послідовності необхідно організувати огляд місць події?

Задача №2

На місце виявлення трупа, з ознаками насильницької смерті, прибула слідчо-оперативна група вночі. При світлі кишенькових ліхтарів зафіксували місце розташування, позу потерпілого, стан його одягу. Після цього труп відправили в морг, встановили охорону та до світанку покинули місце події.

Завдання

1. Чи має бути в даному випадку складений і підписаний протокол огляду?
2. Який огляд місця події буде наступний: повторний або додатковий?

Задача №3

У процесі огляду місця крадіжки із квартири слідчий звернув увагу на те, що замкнені сховища (шафи, валізи й т.п.) не розкриті. Він запропонував власникам відкрити їх для огляду, але ті відмовилися зробити це. Тоді слідчий сам розкрив сховище, і зробив їхній огляд.

Завдання

Чи правильні дії слідчого? Якщо ні, то як він повинен був вчинити?

Задача №4

На місці виявлення трупа була застосована службово-пошукова собака, що, пройшовши по сліду понад 2 км., привела до будинку лісника. Після одержання цієї інформації слідчий зробив огляд даного будинку, вказавши його результати, як продовження протоколу огляду місця виявлення трупа.

Завдання

Чи правильні дії слідчого? Що належало здійснити в будинку лісника – огляд чи обшук?

Задача №5

У ході з місця крадіжки з магазину його працівники зробили ряд зауважень про попередній стан об'єктів, що оглядаються (про відсутність конкретних товарів і місцях їхнього розміщення, про зникнення пакета із

залишком грошового виторгу, про зміну місця розташування хімічної пастки й т.д.), які слідчий заніс до протоколу огляду.

Завдання

Чи підлягають подібні пояснення фіксації в протоколі огляду?

Задача № 6

До міського відділу поліції зателефонував завідуючий складом матеріальних цінностей лікарні №1, що знаходиться по вул. Чарівна, 37 і повідомив, що вранці він виявив сліди проникнення до складу. Зі складу зникло багато матеріальних цінностей. На місце виїхала слідчо-оперативна група.

Завдання

1. Проаналізуйте ситуацію, вкажіть завдання, що потрібно вирішити у ході огляду місця події.
2. Висуньте типові версії відносно фабули.
3. Складіть письмовий план розслідування, обґрунтуйте свою відповідь.

Задача № 7

З 23 год 30 хв до чергової частини поліції прийшов гр-н Васлаков А.М. і повідомив, що сьогодні близько 11 год вечора він зайшов до свого дядька Хомякова Роберта Станіславовича і виявив його мертвим. Васлаков пояснив, що його дядьку 46 років він працював інженером в Гідропроєкті, з дружиною розлучився рік тому, у нього однокімнатна квартира. Дядько зустрічався зі Славською Маргаритою, яка працювала там же в бюро технічної інформації, товаришував з Федоровим Максимом, захоплювався полюванням і риболовлю. Останнім часом скаржився, що стали погіршуватися відносини зі Славською.

При огляді місця події встановлено: труп Хомякова Р.С. лежить на підлозі кімнати, на лівому боці, права рука підвернута за спину, напівзігнута в ліктьовому суглобі. Ліва рука витягнута вперед, в 15 см від неї знаходиться пістолет системи «Вальтер», калібр 7,65. У лобовій частини голови, ближче до лівої скроні, рана зі слідами пострілу впритул. На письмовому столі виявлено листок паперу з нерівними краями зверху і знизу, на якому написано: «Все до біса».

Завдання

1. Оцініть обстановку місця події та дайте відповідь на наступні питання:
  - 1) які типові версії з приводу смерті Хомякова можна висунути з

урахуванням наявних фактичних даних? На які обставини у зв'язку з цим слід звернути особливу увагу при огляді місця події?

2) які сліди і на яких об'єктах треба виявити?

3) які науково-технічні засоби необхідно використовувати при такому огляді?

4) які ознаки дозволяють відрізнити постріл впритул від пострілу з близької відстані?

2. Назвіть ознаки, які дозволяють відрізнити вбивство від самогубства при використанні вогнепальної зброї.

3. Визначте, на що потрібно додатково звернути увагу при огляді у зв'язку з виявленням посмертної записки.

Підготувати реферати на тему:

1. Роль слідчих і оперативно розшукових версій під час проведення огляду місця події.

2. Тактико-психологічні прийоми дослідження матеріальної обстановки для прогнозування обставин події злочину.

3. Ексгумація трупа.

Самостійно опрацювати

1. Особливості огляду трупа, на місці його знаходження, участь судмедексперта при огляді трупа.

2. Особливості огляду поштово-телеграфної кореспонденції.

3. Особливості огляду тварин та їх трупів.

Додаткова література:

1. Огляд місця події при розслідуванні окремих видів злочинів : наук.-практ. посіб. / за ред. Н. І. Клименко. – Київ, 2005.

2. Осмотр места происшествия : справочник следователя. – Москва, 1982.

3. Хрусталева В. Н. Участие специалиста-криминалиста в следственных действиях / В. Н. Хрусталева, Р. Ю. Трубицын. – СПб., 2003. – С. 36-201.

4. Шепітько В. Ю. Довідник слідчого / В. Ю. Шепітько. – 3-тє вид., перероб. і доп. – Київ, 2008. – С.11-50.

5. Шепітько В. Ю. Тактика огляду місця події : текст лекцій / В. Ю. Шепітько. – Харків, 1994.

6. Шепітько В. Ю. Теория криминалистической тактики / В. Я. Шепітько. – Харків, 2007.

Тема 14: Тактика допиту

План семінарського заняття:

Опитування студентів по питаннях

1. Загальні положення тактики допиту.
2. Підготовка до допиту.
3. Тактичні особливості допиту свідків і потерпілих.
4. Тактичні особливості допиту підозрюваних й обвинувачуваних.
5. Особливості тактики допиту неповнолітніх.
6. Особливості допиту експерта.

Скласти план допиту та перелік підготовчих дій слідчого

Ф а б у л и

1. При розслідуванні квартирної крадіжки був допитаний К. як підозрюваний. Він повідомив, що нічого не знав про злочин, бо вже місяць перебуває поза містом, у своєї тітки.

Які тактичні прийоми доцільно використовувати у процесі допиту підозрюваного?

2. Л. було зґвалтовано групою юнаків за таких обставин: біля кінотеатру «Познань» до Л. підійшли незнайомі хлопці, які попросили, щоб вона покликала їх знайому із сусіднього будинку. Л. погодилася їм допомогти. Біля під'їзду юнаки схопили Л. за руки, завели до під'їзду, а потім на горище будинку, де і зґвалтували. На допиті потерпіла повідомила, що вона нічого не пам'ятає.

Які тактичні прийоми необхідно застосувати слідчому при допиті Л.?

Задачі по темі

Задача № 1

Увечері 19 жовтня 2016 р. влікарню з селища Ваніно була доставлена з важкими наслідками після кримінального аборту гр. Синицину Н.Н.

Гр. Синицина Н.Н., доставлена о 22 год 30 хв з розривом промежини й ушкодженням матки, температура тіла – 39,5°. О 23 год 15 хв гр. Синицина Н.Н. померла. Ранком у селищі Ваніно виїхав слідчий Вербин Н.Н. У результаті

проведених слідчих (розшукових) дій слідчий Вербин Н.Н. прийшов до висновку, що аборт був зроблений лікарем-терапевтом районної лікарні гр. Воробйовим Н.В.

У контакт із гр. Воробйовим Н.В. він відразу не став вступати, а вирішив прийти до нього через 15 хв від того часу, яких необхідно йому, щоб дійти від залізничної станції Ваніно до його будинку після приходу денного поїзда з м. К. Як і припускав слідчий, що потерпіла гр. Синицина Н.Н. не випадково «прямо з вокзалу» прийшов до нього.

Гр. Воробйовим Н.В. відразу ж запропонував слідчому записати його щиросердне визнання у здійсненні злочину.

Завдання

Який тактичний прийом був використаний слідчим у даній ситуації?

Задача № 2

Після затримки В. і Ц., підозрюваних у здійсненні декількох збройних нападів, на квартирі співмешканки В, був виявлений і вилучений пістолет. В. заперечував приналежність пістолета йому й відмовився дати які-небудь показання. Тоді слідчий пред'явив Ц. на допиті виявлений пістолет і сказав, що його добровільно видав В., на що запропонував Ц. указати місце укриття викраденого. Ц., повіривши повідомленню слідчого, повідомив про місце схову викраденого.

Чи допустимий прийом, використаний слідчим? Як необхідно було використати при допиті Ц. факт виявлення пістолета?

Задача № 3

Відчувши елементи нерішучості в поведінці підозрюваного, що заперечував свою вину, слідчий сказав: «Закінчимо на сьогодні» й, оформивши протокол допиту, дозволив допитуваному покинути його кабінет. Однак, коли, той підійшов до дверей і відкрив їх, слідчий запитав: «А коли Ви зустрілися з М., було темно чи ще світло?» Підозрюваний, для якого все це виявилось несподіваним, відразу ж відповів: «Уже темно», а потім, повернувшись до стола, розповів про вчинений ним злочин.

Який прийом був використаний слідчим? Чи правомірний він?

Задача № 4

Обвинувачений відмовлявся давати показання про свого спільника, який зник. Тоді слідчий пред'явив йому виявлену при обшуку переписку його дружини зі спільником, яка свідчила про наявність між ними інтимного зв'язку. Ознайомившись із нею, обвинувачений повідомив про місцезнаходження зниклого спільника.

Чи правомірно з етичної точки зору використання подібних даних?

Задача № 5

26 квітня в гирлі р. Чорної, протікаючої недалеко від селища Рябівка, були знайдені частини розчленованого трупа жителя цього селища гр-на Сеніна. Дружина Сеніна на допиті розповіла, що вранці 16 квітня її чоловік виїхав на рибалку і додому не повернувся.

30 квітня слідчий допитав як свідків сусідів Сеніних Лопатова і Свиридову, які підтвердили, що бачили, як вранці 16 квітня Сенін виїхав з будинку на Чорну річку ловити рибу. Проте пізніше слідчий встановив що 16 квітня Сенін на рибалку не їздив. Цього дня рано вранці після чергового скандалу він був убитий дружиною під час сну. З'ясовуючи причину недостовірних відомостей, повідомлених Лопатовим і Свиридовою, слідчий переконався що вони добросовісно помилялися. Вони дійсно бачили, як Сенін виїжджав на рибалку, проте це було не 16, а 14 квітня. У певній мірі помилкові свідчення Лопатова і Свиридової пояснювалися впливом Сеніної, яка після зникнення чоловіка в розмові з сусідами не раз повторювала, що її чоловік виїхав 16 квітня на рибалку і не повернувся.

Зрозуміло, що слідчий на перших допитах цих свідків записав у протоколі ту інформацію, яка була йому повідомлена. Однак вже на цих допитах він міг отримати від Лопатова і Свиридової точні відомості про те, коли Сенін відправлявся на рибалку.

Завдання

Визначте тактичну помилку, допущену слідчим на перших допитах свідків Лопатова і Свиридова. Назвіть прийоми, які сприяють поживавленню в пам'яті допитуваного спогадів про час настання тієї або іншої події.

Чи правильне рішення слідчого? Якщо ні, то як треба було поводитися при наявності такої заяви допитуваного?

Задача № 6

Потерпілий Глущенко О.О. на допиті дав показання про те, що на кінцевій зупинці автобуса №30 до нього підійшов знайомий Попов і попросив дати йому в борг 100 грн. Глущенко відмовив. Тоді Попов вийняв із кишені ніж, став погрожувати і вийняв гаманець Глущенко, з якого забрав 300 грн. після цього Попов зняв з руки Глущенко золотий перстень і зник. Співробітниками поліції було встановлено місце проживання Попова і він був затриманий.

Завдання

1. Проаналізуйте ситуацію.
2. Складіть письмовий план допиту, вкажіть основні напрями роботи з отриманою інформацією.

Підготувати реферати на тему :

- 1.Криміналістична виктимологія.
- 2.Етика допиту.
- 3.Особливості допиту за участю перекладача.

Самостійно опрацювати:

- 1.Психологічні особливості допиту.
- 2.Тактика допиту у конфліктній ситуації..
- 3.Тактика допиту неповнолітніх.

Додаткова література:

1. Еникеев М. И. Следственные действия: психология, тактика, технология : учеб. пособие / М. И. Еникеев, В. А. Образцов, В. Е. Эминов.– Москва, 2007.
2. Коновалова В. Е. Допрос: тактика и психология : учеб. пособие / В. Е. Коновалова. – Харьков, 2006.
3. Питерцев С. К., Степанов А. А. Тактика допроса / С. К. Питерцев, А. А. Степанов. – СПб, 2001.
4. Система тактичних прийомів допиту : роздавальний матеріал до практ. занять / упоряд. : В. О. Коновалова, В. Ю. Шепітько. – Харків, 1994.
5. Шепітько В. Ю. Тактика допиту : текст лекції / В. Ю. Шепітько. – Харків, 1992.
6. Шепітько В. Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз) / В. Ю. Шепітько. – Харків, 2007.

Тема 15: Тактика обшуку

План семінарського заняття:

Опитування студентів по питаннях

1. Загальні положення тактики обшуку
2. Підготовка до обшуку.
3. Особливості тактики різних видів обшуку.
4. Тайники та способи їх виявлення.

Вирішіть запропоновані задачі запропоновані викладачем

Задача №1

Під час обшуку в квартиру прийшов громадянин і спитав, чи не здається тут кімната. Слідчий запропонував йому увійти в квартиру, відрекомендуватися, пред'явити документи й повідомити, чи знайомий він із мешканцями цієї квартири або ким-небудь з мешканців даного будинку. Громадянин назвав себе, повідомив, що приїхав у це місто вперше й нікого тут не знає, документів при собі не має. У зв'язку з цим було проведено його особистий обшук і затримано до закінчення обшуку для з'ясування його особи.

Завдання

Чи правильні дії слідчого?

Задача 2

Під час обшуку за місцем проживання самотнього М., підозрюваного в скоєнні квартирних крадіжок, було виявлено ряд предметів жіночого одягу. На запитання слідчого, звідки в нього ці речі, М. відповів, що купив їх в одного незнайомого чоловіка, припускаючи, що вони можуть пригодитися після одруження. Слідчий не відобразив ці пояснення в протоколі обшуку. Через дві години на допиті М. на це ж запитання відповів інакше — що це речі його померлої сестри, яка була в нього проїздом минулого року та залишила їх у нього. На зауваження слідчого про зміну позиції М. заперечував факт обговорення цього питання з ним раніше.

Завдання

Якої помилки допустив слідчий?

Задача № 3

Під час поїздки автобусом один з пасажирів виявив, що в нього украдений гаманець і сповістив про це водієві, який не дотримуючи зупинок і не випускаючи пасажирів, доставив автобус до поліції, і повідомив про подію черговому. За розпорядженням останнього всім пасажирам при виході з автобуса було запропоновано пред'явити свої речі для перевірки з метою виявлення пропакі.

Завдання

Чи правильні дії працівників поліції? Якщо ні, то як необхідно було діяти в цій ситуації?

Задача № 4

У квартирі, де проводився обшук, на ліжку лежала стара мати підозрюваного. На пропозицію надати можливість оглянути ліжко вона заявила, що хвора, встати не може. Її хворобу підтвердили поняті – мешканці того ж будинку. У зв'язку з цим слідчий запросив дільничного лікаря, у якого з'ясував стан здоров'я жінки, та, одержавши його згоду на переміщення на інше ліжко, організував його та провів обшук звільненого ліжка.

Завдання

Чи правильні дії слідчого?

Задача № 5

Обвинувачений Дідешко визнав себе винним у крадіжці з промтоварного магазину електротоварів і довів на допиті, що частину цих товарів він завіз до свого знайомого лісника на тимчасове зберігання. Слідчий, отримавши ухвалу слідчого судді на проведення обшуку, з понятими та працівниками поліції прибув до будинку лісника. Вхідні двері будинку були прочинені, господар п'яний спав на підлозі. Оскільки розбудити його не вдалося, слідчий розпочав обшук. Всі предмети, про які дав показання Дідешко, були виявлені і вилучені, про що був складений протокол обшуку, а також опис вилучених предметів. На столі кімнати, у якій спав господар, слідчий залишив копії протоколу обшуку і опису вилученого, а також повістку з вимогою до господаря будинку завтра з'явитися о 10 год. до райвідділу на допит.

Завдання

Оцініть дії слідчого. Чи мають доказове значення результати обшуку?

Задача № 6

Розслідуючи кримінальне правопорушення про розкрадання на складі, слідчий вирішив провести обшук у завідувача складом, комірника і приймальника; відповідно до складеного плану обшук у комірника повинен був проводитися 2 жовтня о 9 годині, у завідувача – о 16 годині, а у приймальника – 3 жовтня о 7 годині.

Завдання

Чи правильно складений план проведення обшуків?

Задача № 7

У справі про зберігання і збут наркотиків було вирішено провести обшук у квартирі підозрюваного Г. Прибувши на місце обшуку, оперативно-слідча група встановила, що в квартирі нікого немає. Зі слів сусідів стало відомо, що громадянин Г. зі своєю сім'єю поїхав на дачу. У зв'язку з цим слідчий вирішив відкласти обшук.

Завдання

1. Чи правильно діяв слідчий?

2. Яке повинно бути тактичне рішення у даній ситуації?

1. Де планується проведення обшуків, у якому з них буде брати участь слідчий, що проводить розслідування по кримінальному провадженні?

Підготувати реферати на тему:

1. Види тайників та способи їх виявлення.

2. Психологічні та етичні аспекти обшуку.

Самостійно опрацювати:

1. Відмінність обшуку від слідчого огляду і оперативного обстеження приміщень, транспортних засобів, багажу.

2. Раптовість, як умова ефективного обшуку..

Додаткова література:

1. Денисюк С. Ф. Обыск в системе следственных действий (Тактико-криминалистические проблемы) / С. Ф. Денисюк, В. Ю. Шепітько.– Харьков, 1999.

2. Еникеев М. И. Следственные действия: психология, тактика, технология : учеб. пособие / М. И. Еникеев, В. А. Образцов, В. Е. Эминов.– Москва, 2007.

3. Коновалова В. Е. Обыск: тактика и психология / В. Е. Коновалова, В. Ю. Шепитько. - Харьков, 1997.

Тема16: Тактика слідчого експерименту

План семінарського заняття:

Опитування студентів по питаннях:

1. Поняття та види слідчих експериментів.
2. Тактика слідчого експерименту.
3. Тактика перевірки та уточнень показань на місці.
4. Фіксація результатів слідчого експерименту.

Задачі по темі

Задача №1

13 вересня 2016 р. за заявою про зґвалтування гр. Сидоренко С. С. підозрюваним гр. Бурковим Б.Б. проведений огляд місця події в кімнаті гуртожитку «Житбудмеханізація-34», двері приміщень якого виходили в загальний коридор. Співробітниками міського відділу поліції встановлене наступне: у кімнаті загальний порядок не порушений, ліжка акуратно застелені, предмети знаходяться на звичних місцях, двері і перегородки суміжних приміщень тонкі. У той же час, як було вказано у заяві потерпілої, вона чинила гр. Буркову Б.Б. довготривалий і наполегливий опір і кілька разів голосно звала оточуючих на допомогу.

Слідчий міського відділу поліції Іванов І.І. прийняв рішення про проведення слідчого експерименту.

Завдання

1. Назвіть вид і мету слідчого експерименту.
2. Хто братиме участь у даній слідчій дії?
3. Як правильно організувати слідчий експеримент?

4. Які дослідні дії необхідно провести з метою перевірки показань потерпілої?

Задача №2

19 листопада 2016 р. за підозрою у вбивстві затриманий гр. Бунгін Б.Б.

При проведенні слідчого експерименту гр. Бунгін Б.Б. кілька разів демонстрував на макеті з використанням різних мотузок способів, за допомогою якого увечері 10 листопада 2016 р. він зв'язував гр. Панько П.П., після чого мотузки кожного разу знімалися з макета без розв'язування вузлів і передавалися для вивчення присутньому в ході проведення цієї слідчої дії фахівцеві Іванову Н.Н.

Фахівець Іванов Н.Н. сказав, що жодної допомоги гр. Бунгін Б.Б. він не надавав, всі маніпуляції гр. Бунгін Б.Б. виконував самостійно, пояснивши при цьому, що таким же способом він зв'язував худобу в селі по місцю свого постійного проживання.

Фахівець Іванов Н.Н. також пояснив слідчому Данішевському П.Д., що звірення експериментальних зразків мотузки з мотузкою, знятою з трупа гр. Панько П.П., дозволили йому прийти до висновку, що послідовність зв'язування гр. Бунгіним Б.Б. макета відповідає послідовності, з якою був зв'язаний гр. Панько П.П.

Завдання

1. Який вид слідчого експерименту проведений в даному випадку?
2. Дайте оцінку достовірності результатів проведеного слідчого експерименту.

Задача № 3

Крадіжку з магазину скоєно шляхом проломлення стелі. Підозрюваний стверджує, що скоїв крадіжку один і сам підняв викрадене на горище в мішку. Слідчий вирішив перевірити це за допомогою слідчого експерименту. Коли в мішок було складено необхідну кількість товарів, що відповідають викраденим, спроба підозрюваного підняти мішок на горище закінчилася невдало. Тоді слідчий вилучив з мішка частину товарів і запропонував повторити піднімання. Але й цього разу в підозрюваного нічого не вийшло. Він зміг підняти мішок на

горище тільки після того, коли в ньому залишилась третя частина ваги початкового вантажу.

Завдання

1. Чи допустиме під час слідчого експерименту відхилення від заданих умов його проведення?

2. Чи потрібне було проведене слідчим установлення реального для підняття вантажу чи достатньо було зафіксувати результат, одержаний при початковому вантажі?

Задача № 4

14 листопада 2016 р. співробітники поліції затримали на території вантажного двору гр. Кабанова А.Н. при спробі вчинити крадіжку речей з вантажного контейнера. В ході розслідування гр. Кабанов А.Н., зокрема, показав, що на вантажний двір він проник пізно увечері через щілину під в'їзними воротами; при цьому він порвав одяг і сильно подряпав спину за гострі кінці металевих прутів, з яких виготовлені стулки воріт. Дійсно, піджак, сорочка і майка гр. Кабанова А.Н. були порвані, майка і сорочка забруднені кров'ю, а на спині були травми у вигляді глибоких продольних подряпин. Слідчий Іванов В.В. запропонував гр. Кабанову А.Н. показати, як він проник на вантажний двір, і оформив цю слідчу дію протоколом проведення слідчого експерименту

Завдання

1. Чи правильне рішення слідчого?

2. Яка буде в цьому випадку конкретна мета такої перевірки?

Задача № 5

При розслідуванні справи про розкрадання продуктів у їдальні №17 було встановлено, що котлети, які відповідно до розкладки повинні бути в сирому вигляді вагою в 50 г, фактично мали вагу від 40 до 43 г.

Обвинувачений по справі шеф-кухар Морфеев пояснив цей факт всиханням котлет, що залишаються на ніч у холодильнику. З метою перевірки свідчень Морфеева був проведений слідчий експеримент. Спочатку Морфеев розказав слідчому про умови зберігання котлет у холодильнику. Потім по

вказівці Морфеева була заготовлена партія котлет, яка о 15 год була викладена Морфеевим на протвені і поміщена в холодильник, температура якого була установлена на -5° . Після цього слідчий опечатав холодильник і розкрив його наступного дня о 15 год у присутності тих же осіб: обвинуваченого Морфеева і понятих, кухарів тієї ж їдальні – Гаврикової і Васютіної. При зважуванні котлет, проведеному у присутності слідчого, Гаврикової і Васютіної, у кожній з них не вистачало від 5 до 10 г ваги.

Завдання

1. Який вид слідчого експерименту проведений в даному випадку?
2. Чи дотримані правила слідчого експерименту і процесуальні права осіб які брали участь в експерименті?

Підготувати реферат на тему:

1. Особливості перевірки показань на місці події.
2. Особливості тактики проведення слідчого експерименту.

Самостійно опрацювати :

1. Способи фіксації слідчого експерименту.
2. Тактичні особливості проведення слідчого експерименту.

Додаткова література:

1. Белкин Р. С. Тактика следственных действий / Р. С. Белкин, Е. М. Лифшиц. – Москва, 1997.
2. Белоусов В. И. Проверка показаний на месте в ходе предварительного расследования : науч.-практ. пособие / В. И. Белоусов, А. И. Натура. – Москва, 2006.
3. Власенко Н. В. Сущность и тактика проверки показаний на месте / Н. В. Власенко, В. В. Степанов. – Москва, 2004.
4. Глазырин В. Ф. Следственный эксперимент / В. Ф. Глазырин, А. П. Кругляков. – Волгоград, 1981.
5. Лузгин И. М. Моделирование при расследовании преступлений / И. М. Лузгин. – Москва, 1981.

Тема 17: Тактика пред'явлення для впізнання

План практичного заняття:

Опитування студентів по питаннях:

1. Загальні положення тактики пред'явлення для впізнання.
2. Тактика пред'явлення для впізнання особи.
3. Тактика пред'явлення для впізнання трупа.
4. Впізнання за фотозображеннями.

Практична робота:

На основі аналізу запропонованих нижче варіантів протоколів пред'явлення для впізнання різних об'єктів звернути увагу на такі моменти:

- повнота і точність виявлених у ході впізнання обставин, за яких особа, яка впізнає спостерігала відповідний об'єкт; ознаки її особливості, за якими проводилися впізнання;

- наявність порушень процесуального або татичного характеру при проведенні впізнання

Задачі по темі

Задача №1

13 жовтня 2016 р. при огляді слідчим поліції Петровим П.П. місця, де був виявлений труп невідомої жінки зі слідами насильницької смерті, гр. Ховрашків С.З., випадково опинившись біля місця події, заявив, що впізнає в убитій свою сусідку по сходовій площадці гр. Мутурзину В.Н. Слідчий Петров П.П. відразу оформив протокол упізнання трупа в присутності понятих гр. Іванової І.І. і гр. Соколова А.А.

Завдання

1. Чи правомірні дії слідчого?
2. Чи можливо пред'явлення трупа для впізнання на місці його виявлення?

Задача №2

12 листопада 2016 р. потерпілий Сидоров М.С., що вчиться в загальноосвітній школі № 23, указав наступні прикмети викраденої в нього шапки. Шапка з хутра ондатри темно-коричневих кольорів, небагато поношена.

Підкладка із саржі сірих кольорів. Вушні зав'язки зі шнурків різних кольорів – чорного й темно-коричневого. У потиличній частині шапки, під одворотом вушної частини є залисина, що утворилася від молі, діаметром приблизно 25 мм. Усередині на підкладці барвником фіолетових кольорів написані ініціали «С.М.З».

Завдання

Як вирішити питання про пред'явлення потерпілому для впізнання шапки після її вилучення?

Задача № 3

Білетний касир, якій покупець пред'явив фальшиву грошову купюру, заявила, що обличчя покупця вона не бачила, але добре запам'ятала особливості його рук. Після затримання підозрюваного слідчий організував його пред'явлення для впізнання за руками. Для цього в ширмі було зроблено шість отворів, через які впізнаючій було пред'явлено три пари рук. Вона впевнено вказала на руки підозрюваного.

Завдання

Чи правомірне проведення впізнання таким чином?

Задача № 4

На м'ясокомбінаті м. К. виготовлялися невраховані ковбасні вироби, які збувалися в різні торгові центри. Отримані про це відомості стали підставою для порушення кримінального провадження. При розслідуванні одного з епізодів справи було встановлено, що в магазин №1 рано вранці 20 травня 2016 року були доставлені надлишки ковбасних виробів. Привозив їх молодий чоловік, високий, повний, з темним прямим волоссям, овальною формою обличчя, високим лобом і сірими очима, короткими і широкими бровами, з кирпоносим носом і зі шрамом на верхній губі. В розмові його називали Жорою. Жора був одягнений у хутрянний морський кітель темно-синього кольору і чорні льняні штани, заправлені в чоботи.

Слідчий з'ясував, що Жорою є Сироткин Михайло Іванович, шофер автобази, обслуговуючої м'ясокомбінат. За даними слідства, продавець магазину Любимова Ганна Семенівна запам'ятала зовнішність Жори.

Слідчий Миркин В.Н. в своєму кабінеті в 10 год 25 хв 22 травня у присутності понятих Фіалкіна Дмитра Петровича і Ромашкіна Віктора Миколайовича пред'явив при природному освітленні продавцю магазину Любимовій Г. С. для впізнання наступних громадян:

1. Сироткіна Михайла Івановича, 1981 року народження, високого, волосся чорне, пряме, одягненого в морський кітель темно-синього кольору;

2. Феоктістова Олега Степановича, 1980 року народження, високого зросту, волосся темно-русяве, пряме, одягненого в морський кітель темно-синього кольору.

3. Білякова Юрія Володимировича, 1983 року народження, високого зросту, волосся темно-русяве, пряме, одягненого в морський кітель темно-синього кольору;

Любимова Г. С. оглянула пред'явлених для впізнання осіб, вказала на Сироткіна М. І. і заявила, що в ньому вона впізнала громадянина, який 20 травня приїжджав в магазин №1 з ковбасними виробами.

Завдання

1. Вкажіть на помилки слідчого при проведенні слідчої дії?

Підготувати реферати на тему:

1. Психологічні аспекти пред'явлень для впізнання.

2. Зустрічне впізнання.

Самостійно опрацювати:

1. Проведення впізнання за фотознімками.

2. Процесуальний порядок і тактика пред'явлення до впізнання предметів і домашніх тварин.

3. Процесуальний порядок і тактика пред'явлення до впізнання трупа.

Додаткова література:

1. Белкин Р. С. Тактика следственных действий / Р. С. Белкин, Е. М. Лифшиц. – Москва, 1997.

2. Васильев А. Н. Тактика отдельных следственных действий / А. Н. Васильев. – Москва, 1981.

3. Гинзбург А. Я. Оpozнание в следственной, оперативно-розыскной и экспертной практике : учебно-практ. пособие / А. Я. Гинзбург. – Москва, 1996.

4. Самолаева Е. Ю. Теория и практика предъявления для опознания людей : учебно-практ. пособие / Е. Ю. Самолаева. – Москва, 2004.

5. Самошина З. Г. Предъявление для опознания на предварительном следствии : учеб. пособие / З. Г. Самошина, В. В. Крылов. – Москва, 2001.

Тема 18: Тактика призначення і проведення судових експертиз

План практичного заняття:

Опитування студентів по питаннях:

1. Поняття та завдання, що вирішуються судовими експертизами.
2. Класифікація судових експертиз.
3. Порядок призначення судової експертизи.
4. Зміст висновку експерта і його оцінка слідчим та судом.

За наведеною фабулою скласти постанову про призначення відповідної експертизи, в якій назвати експертну установу і сформулювати питання, що підлягають вирішенню експертом; визначити матеріали, необхідні для проведення цієї експертизи.

Фабули

1. При огляді місця події біля трупа І. знайдено стріляну гільзу. Під час судово-медичного дослідження з трупа було вийнято кулю.

У підозрюваного З. під час обшуку виявлено пістолет «ТТ». Слідчий призначив експертизу.

2. На місці події (крадіжка зі зломом) виявлено чіткий слід взуття. Підозрюваний у вчиненому злочині А. на допиті повідомив, що його не було на місці події (був відсутнім на цей час у місті). Слідчий вилучив у підозрюваного дві пари взуття і вирішив призначити експертизу.

3. При огляді місця автотранспортної події слідчий виявив частки скла. Автомобіль, який було затримано, мав розбитий розсіювач фари. Слідчий призначив експертизу.

4. На скальці скла з місця крадіжки виявлено чіткі сліди пальців рук. У

ході розслідування було затримано підозрюваних І., П., К. Слідчий призначив експертизу.

Задачі по темі

Задача №1

10 липня 2016 р. була здійснена крадіжка з квартири гр. Соколова П.Р., розташованої в одноповерховому дерев'яному будинку в дачному селищі «Ватутинки-44». В ході огляду території ділянки, що примикає до вікон квартири, виявлений об'ємний слід протектора автомобіля протяжністю близько 5,5 м. Слід був зафіксований шляхом фотографування, схематичної зарисовки і виготовлення гіпсового зліпка.

У справі необхідно встановити, чи не залишений вказаний слід колесами автомобіля ВАЗ-2101, державний номер ММС 35-45.

Завдання

1. Сформулюйте необхідні питання експертів.
2. Опишіть об'єкти які мають бути представлені в розпорядження експерта для проведення експертизи.

Задача №2

В ніч з 13 на 14 вересня 2016 р. в селищі Захарьєво пострілом через відкрите вікно у своєму будинку був поранений гр. Литовкін А.Н.

У лікарні з лівого плеча гр. Литовкіна А.Н. була вилучена куля з оболонкою червоного кольору.

17 вересня 2002 р. при обшуку в будинку підозрюваного по справі гр. Вороняча Л.А. із стельової балки житлової кімнати була витягнута куля з оболонкою червоного кольору і з деформованою головною частиною.

Завдання

Сформулюйте питання експертів.

Задача №3

13 вересня 2016 р. співробітник кримінальної поліції Вікторів В.Ю. у справі про квартирну крадіжку, без відома підозрюваного в здійсненні крадіжки гр. Юрченкова Д.Л., отримав в результаті проведення оперативно-розшукового заходу відбитки пальців гр. Юрченкова Д.Л.

Ці відбитки він представив слідчому міського відділу поліції Єфимову Г.М. для використання в якості порівняльного матеріалу зі слідами рук, виявленими при огляді місця події.

Слідчий Єфимов Г.М. відмовився прийняти отримані відбитки пальців, зважаючи на погану якість деяких з них. Експертові Михальцову Н.А. показувати ці відбитки пальців рук слідчий не став.

Завдання

1. Чи правильно вчинив слідчий?
2. Якщо неправильно, то як необхідно було зробити в даному випадку?

Підготувати реферати на тему:

1. Взаємодія слідчого з експертом у процесі експертного дослідження.
2. Наукові критерії оцінки достовірності висновку експерта.
3. Загальна теорія судової експертизи, її концептуальні основи.

Самостійно опрацювати

1. Проведення експертизи на досудовому розслідуванні.
2. Можливості судових експертиз в розкритті і розслідуванні злочинів.

Додаткова література:

1. Аверьянова Т. В. Судебная экспертиза: Курс общей теории / Т. В. Аверьянова. – Москва, 2006.
2. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз : Затв. Наказом Міністерства юстиції України № 53/5 від 08.10.1998 р. // Офіц. вісн. України. – 1998. – № 46.
3. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1994. – № 28. – Ст. 232.
4. Россинская Е. Р. Судебная экспертиза в гражданском, арбитражном, административном и уголовном процессе / Е. Р. Россинская. – Москва, 2005.
5. Сегай М. Я. Судебная экспертиза материальных следов-отображений. Проблемы методологии / М. Я. Сегай, В. К. Стринжа. – Киев, 1997.
6. Сімакова-Єфремян Е. Б. Теорія і методологія комплексної експертизи контактної-слідової взаємодії об'єктів : монографія / Е. Б. Сімакова-Єфремян ; Харківський НДІ судових експертиз ім. М. С. Бокаріуса. – Харків : Гриф, 2004. – 176 с.
7. Судова експертиза: нормативно-правове регулювання та наукові коментарі : навч.-довід. посіб. – Харків : ТОВ “Одісей”, 2004.

Тема 19: Загальні положення криміналістичної тактики

План семінарського заняття:

Опитування студентів по питаннях:

4. Поняття та завдання криміналістичної тактики.
5. Тактичний прийом, тактична комбінація, тактична операція, слідча ситуація.
6. Стадії тактики проведення слідчої (розшукової) дії.

Задачі по темі

Задача №1

Гр. Миколаїв Р.О. зник 22 листопада 2016 р. Через п'ять днів труп гр. Миколаєва Р.О. виявили в сірій багажній сумці на пустельній окраїні м. Раннього. Судово-медичний експерт Сидоров А.В. зафіксував на тілі гр. Миколаєва Р.О. численні ушкодження, нанесені тупим предметом, а також вогнепальне поранення грудей. Підозра відразу впала на його знайомого гр. Петрова Н.Н. Його затримали на квартирі матері 29 листопада 2016 р.

Зі слів дружини гр. Миколаєва Р.О. відомо, що гр. Петров Н.Н. повинен був їм 5000 дол. США, але повертати не збирався. 22 листопада 2016 р. гр. Миколаїв Р.О. збирався відвідати гр. Петрова Н.Н. і вирішити питання про борг. Однак додому гр. Миколаїв Р.О. не повернувся.

Слідчий вирішив провести огляд місця події у квартирі гр. Петрова Н.Н.

Завдання

1. Чи правильне рішення слідчого провести огляд місця події у квартирі підозрюваного?
2. Яку слідчу дію тактично доцільно провести у квартирі підозрюваного?

Задача №2

12 листопада 2016 р. при огляді квартири гр. Ковальнової М.Н. по розбійному нападу на неї спеціаліст Весников Л.І. вирішив застосувати новий дактилоскопічний порошок, що він отримав перед виїздом на місце події. Порошок виявився вологим, виявлені сліди виявилися непридатними для ідентифікації. Слідчий Сидоров С.М. у протоколі огляду місця події відзначив, що слідів рук на місці події не виявлено.

Завдання

Які принципи криміналістичної тактики були порушені при проведенні огляду місця події?

Задача №3

Слідчий Петров С.Р. запланував на 20 вересня 2016 р. проведення слідчого експерименту про можливість проникнення гр. Косякова В.Л. через квартиру у вікно квартири гр. Куркової Н.К. Квартирна крадіжка, що була здійснена із проникненням через квартиру на першому поверсі 5-поверхового будинку.

У зв'язку з тим, що підозрюваний гр. Косяков В.Л. відмовився від участі в експерименті, слідчий Петров С.Р. вирішив його не проводити.

Завдання

Визначте, які принципи криміналістичної тактики були порушені слідчим.

Задача №4

При огляді одягу підозрюваного, проведеному в його присутності, вилучили кілька виявлених волосин, а потім зістригли нігті з пальців підозрюваного (померла була задушена руками). Після цього слідчий роз'яснив йому можливість експертного дослідження волосся й піднігтьовий вміст. Вислухавши слідчого, підозрюваний зізнався у вчиненні вбивства.

Завдання

Визначте, чи правомірний тактичний прийом був використаний слідчим?

Підготувати реферати на тему:

1. Основи криміналістичної тактики у світлі вимог кримінально процесуального законодавства України.

2. Тактичний прийом : джерела, функції та критерії його допустимості.

Самостійно опрацювати:

1. Поняття, класифікація і значення слідчих ситуацій у ході розслідування злочинів.

2. Поняття і роль тактичного рішення, тактичної операції і тактичної комбінації в розслідуванні злочинів.

Додаткова література:

1. Белкин Р. С. Очерки криминалистической тактики / Р. С. Белкин. – Волгоград, 1994.
2. Комиссаров В. И. Теоретические проблемы следственной тактики / В. И. Комиссаров. – Саратов, 1987.
3. Коновалова В. Е. Криминалистическая тактика: теории и тенденции : учеб. пособие / В. Е. Коновалова, В. Ю. Шепитько. – Харьков, 1997.
4. Пешак Ян. Следственные версии. Криминалистическое исследование / Яе Пешак ; под ред. А. Р. Ратинова. – Москва, 1976.
5. Шепитько В. Ю. Теория криминалистической тактики : монография / В. Ю. Шепитько. – Харьков, 2002.
6. Шепітько В. Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз) : монографія / В. Ю. Шепітько. – Харьков, 2007.

Тема 20: Розслідування вбивств

План практичного заняття:

Опитування студентів по питаннях:

- 1.Криміналістична характеристика вбивств.
- 2.Першочергові слідчі дії та оперативно-розшукові заходи:
3. Типові слідчі ситуації.
- 4.Побудова слідчих версій. Планування розслідування.
5. Розслідування деяких видів вбивств

За наведеними фабулами проаналізуйте ситуацію, висуньте та обґрунтуйте слідчі версії, складіть письмовий план розслідування.

Фабули

1. До міського відділу поліції 5 вересня 2017 р. від громадянина З. надійшла заява такого змісту:

«15 серпня о 10 год. ранку я та моя дружина Н. виїхали на дачу, яка знаходиться в с. Покотилівка.

На вокзалі я купив два квитки на потяг, що відходив о 10 год. 45 хв. Людей було дуже багато, сісти в один вагон ми не змогли. Я посадив дружину в один із вагон, а сам сів в інший. На станції Покотилівка я вийшов із вагона і

почав чекати дружину, але її на платформі не було. Я почекав ще два потяги з Харкова і, не дочекавшись дружини, повернувся додому. Приїхав о 10 год. вечора. Про зникнення Н. я не повідомляв, бо не хотів засмучувати її матір і сестру, припускаючи, що вона покинула мене і повернеться. Тому я сказав, що Н. залишилася на ніч у родички К., власниці сусідньої дачі. Однак, коли 20 серпня до нас приїхала К. і на запитання родичів відповіла, що Н. у неї не було і в останній раз вона її бачила місяць тому, я змушений був про все розповісти.

Прошу розшукати мою дружину Н. 1989 р. народження. Не виключена можливість, що вона залишила мене. Про це вона казала неодноразово.

Було встановлено, що останні два роки спільного життя подружжя дуже часто сварилося між собою. Крім того, мати З. була проти цього одруження і свого часу вимагала, щоб З. одружився з М., яка їй більше подобалася.

2. У затоці р. Дніпро 12 вересня 2017 р. була виявлена нижня частина трупа чоловіка, упакована в поліетиленовий мішок, перев'язаний бавовняною мотузкою. Спеціаліст висловив припущення, що вузли на мотузці за зовнішнім виглядом нагадують рифовий (професійний морський) вузол. Двома днями пізніше в трубі водостоку знайдено верхню частину трупа чоловіка, упаковану в матроський тільник і перев'язану електрошнуром, а інші предмети одягу загорнуті у віконну штору, а зверху – у поліетиленову плівку. При їх огляді виявлено:

- 1) на поліетиленовій плівці – досить чіткі відбитки пальців рук;
- 2) на шторі – декілька волосинок невідомого походження темного кольору, схожих на шерсть тварини;
- 3) на матроському тільнику – 5 волосинок сивого кольору;
- 4) на частинах трупа – наявність великої кількості личинок мух.

Через добу в річці виловили труп невідомої жінки зі слідами численних ушкоджень, складений навпіл і загорнутий у такий же поліетиленовий мішок.

У ході розслідування встановлено особи вбитих – подружжя К., які, приїхавши в це місто, зупинилися у сестри жінки. Одного разу вони пізно повернулися додому, чим викликали невдоволення сестри і посварилися. У зв'язку з цим вони відразу ж пішли з будинку, сказавши, що пошукають

притулку в іншому місці. Більше їх ніхто не бачив. Було висунуто припущення, що вбивство вчинено в районі житлового масиву, де виявлено трупи.

На основі огляду і проведених експертиз встановлено: 1) удари, що призвели до смерті, потерпілим наносилися з великою силою; 2) предмети одягу, використаного для упаковки трупів, – 54-56 розміру; 3) сиве волосся, виявлене на упаковці, не належить вбитим; 4) один із вузлів – рифовий (професійний морський вузол); 5) волосся в упаковці належить собаці, найвірогідніше німецькій вівчарці; 6) труп розчленовано сокирою та ножем.

3. 29 травня 2017 р. в чергову частину районного відділу поліції надійшло повідомлення, що у вагоні електропоїзда, що знаходиться на відстої на станції «Промислова», був знайдений молодий чоловік без свідомості і документів, в крові, з багатьма тілесними ушкодженнями. У лікарні потерпілий помер, не прийшовши до тями. В результаті огляду місця події були виявлені, зафіксовані і вилучені: змиви крові з підлоги та дивану, скляна пляшка зеленого кольору (0,5 л) з двома чіткими слідами пальців рук, два недопалки сигарет «Прилуки» і «Столичні».

4.4 вересня в міський відділ поліції звернулася Мещерякова Н.П. із заявою про те, що її чоловік Мещеряков В.В. 1 вересня пішов на роботу і не повернувся. Працює він замісником директора приватного універсального магазину. На думку Мещерякової, її чоловік міг стати жертвою злочину.

5. квітня в лісосмузі співробітники поліції знайшли обгорілий автомобіль «ВАЗ 2106». У багажнику машини був виявлений обгорілий розчленований труп невідомої жінки з ознаками насильницької смерті.

Завдання для індивідуальної роботи.

Підготувати реферати на тему:

- 1.Методика розслідування вбивств ісценованих під суїцид.
- 2.Методика розслідування злочинів проти здоров'я особи в сучасних умовах.

Завдання для самостійної роботи.

Самостійно опрацювати:

- 1.Методика розслідування вбивств при відсутності трупа..
- 2.Криміналістична характеристика вбивств на замовлення.

Додаткова література:

1. Здоровко С. Ф. Розслідування вбивств, що вчиняються організованими злочинними групами (типові тактичні операції) / С. Ф. Здоровко. – Харків, 2004.
2. Коновалова В. Е. Убийство: искусство расследования / В. Е. Коновалова. – Харьков, 2006.
3. Костенко М. В. Вбивства на замовлення: криміналістична характеристика / М. В. Костенко. – Харків, 2006.
4. Расследование отдельных видов преступлений : учеб. пособие / О. Я. Баев, А. С. Одиноких, М. Б. Вандер [и др.]. – Воронеж, 1986.
5. Семенов В. В. Розслідування вбивств, прихованих інсценуванням / В. В. Семенов. – Харків, 2006.
6. Шиканов В. Р. Информация к тактической операции "Атрибуция трупа" : учеб. пособие / В. Р. Шиканов. – Иркутск, 1975.
7. Тимошенко Б. Ф. Новые возможности раскрытия заказных убийств, терактов и других тяжких преступлений : метод. рекомендации / Б. Ф. Тимошенко. – Харьков, 1997.

Тема 21:Розслідування зґвалтування

План практичного заняття:

Опитування студентів по питаннях:

1. Криміналістична характеристика зґвалтувань
2. Початкові слідчі дії при розслідуванні зґвалтувань.
3. Наступні слідчі дії при розслідуванні зґвалтувань.

Задачі по темі

Задача №1

До міського відділу поліції надійшла заява від громадянки В., яка стверджувала, що до неї додому прийшов малознайомий їй К., якого за три дні до цього приводила до неї в гості її приятелька. В. думала, що К. знову прийшов разом з приятелькою, тому відкрила йому двері. Однак К. під загрозою ножа примусив В. здійснити з ним кілька статевих актів і після цього пішов.

При допиті К. заявив, що бачив В. всього один раз, коли приходив у гості.

Завдання

1. Які обставини можуть підтвердити або спростувати заяву потерпілої?
2. На збирання яких доказів повинні бути спрямовані дії слідчого?

Задача №2

Т. був затриманий в якості підозрюваного у скоєнні серії зґвалтувань малолітніх на горищах житлових будинків. При огляді місць події на декількох горищах були знайдені сліди сперми. Інших слідів виявити не вдалося. Сам Т. заперечував причетність до цих злочинів.

Завдання

Які можна перевірки причетності Т. до цих злочинів?

Задача №3

При розслідуванні зґвалтування Д. був затриманий А., який повідомив, що познайомився з Д. у кафе, після чого вони пішли гуляти, і він запропонував їй піти до нього в гараж. Д. погодилася, і там вони добровільно здійснили статевий акт. Д. стверджувала, що А. запропонував проводити її додому, але потім на вулиці став бити і кудись тягти. Привів її під загрозою вбивства в якесь приміщення і зґвалтував.

Завдання

1. Які обставини можуть підтвердити або спростувати версії обвинуваченого і потерпілої?
2. На збирання яких доказів повинні бути спрямовані зусилля слідчого?

Задача № 4

О 22 годині до міського відділу поліції прийшла громадянка З. і заявила, що її зґвалтував незнайомий чоловік, який чекав її на парадному вході, а потім напав на неї і силою зтягнув у підвал, де скоїв насильницький статевий акт, попередньо побивши.

Завдання

1. Які невідкладні слідчі дії необхідно здійснити?
2. Опишіть тактику їх проведення.

Підготувати реферати на тему:

1. Проблеми розслідування зґвалтувань засобами і методами криміналістики.
2. Значення і завдання криміналістичної характеристики зґвалтувань

Самостійно опрацювати:

1. Особливості початкового і наступного етапів розслідування згвалтувань.
2. Особливості тактики провадження окремих слідчих дій під час розслідування згвалтувань.

Додаткова література:

1. Белкин Р. С. Криминалистика / Р. С. Белкин. – Москва : НОРМА, 2003.
2. Белкин Р. С. Криминалистика : проблемы, тенденции, перспективы / Р. С. Белкин. – Москва : Юрид. лит., 1988.
3. Біленчук П. Д. Криміналістика / П. Д. Біленчук. – Київ : Атіка, 2001.
4. Герасимов И. Ф. Криминалистика / И. Ф. Герасимов, Л. Я. Драпкин. – Москва : Высшая школа, 1994.
5. Дулов А. В. Криминалистика / А. В. Дулов. – Минск : НКФ "ЭКОПЕРСПЕКТИВА", 1996.
6. Лисиченко В. К. Советская криминалистика. Методика расследования отдельных видов преступлений / В. К. Лисиченко. – Киев, 1988.
7. Лившиц Е. М. Тактика следственных действий / Е. М. Лившиц, Р. С. Белкин. – Москва : Новый юристь, 1997.

Тема 22: Розслідування крадіжок.

План практичного заняття:

Опитування студентів по питаннях:

1. Криміналістична характеристика крадіжок.
2. Тактика початкових слідчих дій та оперативно-розшукових заходів.
3. Слідчі версії та планування розслідування
4. Наступний етап розслідування

Задачі по темі

Задача № 1

Житель с.Заворичі Рябов повідомив поліцію, що за час його нетривалої відсутності невідомим був зламаний замок на входних дверях його будинку і винесені такі цінні речі, як шкіряне чорне жіноче пальто та ін.

На місце події разом з слідчо – оперативною групою прибув кінолог з

службово-розшуковою собакою, яка взяв слід і привела до будинку односельчанина Рябова - Ільчука. Шляхом проведення обшуку було знайдено пальто, яке потім впізнала дружина Рябова як своє. Інших викрадених речей не виявлено. Ільчук пояснив, що це пальто він купив своїй дружині два дні тому на базарі у незнайомого йому чоловіка за 700 гривень і заявив протест проти того, що його підозрюють, ганьблять в очах односельців лише на підставі того, що до його будинку привела собака.

Завдання

Який доказовий матеріал зібрано слідчим? Оцініть пояснення Ільчука.

Задача № 2

До чергової частини міського відділу поліції зателефонував завідувач складом матеріальних цінностей дитячої лікарні №1, що знаходиться по вул. Чарівна 37 і повідомив, що вранці він виявив сліди проникнення до складу. Зі складу зникло багато матеріальних цінностей. На місце виїхала слідчо-оперативна група.

Завдання:

Проаналізуйте ситуацію. Вкажіть завдання, що потрібно вирішити у ході огляду місця події, висуньте типові версії відносно фабули, вкажіть основні напрями розслідування.

Підготувати реферати на тему:

1. Джерела інформації про злочини проти властності.
2. Профілактичні дії слідчого при розслідуванні крадіжок.

Самостійно опрацювати:

1. Особливості проведення окремих слідчих дій при розслідуванні крадіжок.
2. Обставини, що підлягають всановленню при розслідуванні крадіжок

Додаткова література:

1. Звирбуль А. К. Расследование краж, грабежей и разбойных нападений / А. К. Звирбуль, В. И. Смыслов. – Москва, 1982.
2. Капустина М. В. Розслідування крадіжок вантажів на залізничному транспорті / М. В. Капустина. – Харків, 2007.

3. Расследование грабежей и разбойных нападений / под ред. А. Ю. Головина. – Тула, 2001.
4. Степичев С. С. Расследование краж государственного и общественного имущества, совершенных путем взлома хранилищ / С. С. Степичев. – Москва, 1960.
5. Шурухнов Н. Г. Расследование краж / Н. Г. Шурухнов. – Москва, 1999.

Тема 23: Розслідування шахрайства

План практичного заняття:

Опитування студентів по питаннях:

1. Криміналістична характеристика шахрайства.
2. Підстави відкриття кримінального правопорушення та обставини, що підлягають з'ясуванню.
3. Початкові слідчі дії при розслідуванні шахрайств.
4. Наступні слідчі дії при розслідуванні шахрайства.

Задачі по темі

Задача №1

У листопаді 2016 р. гр. Дудін Д. Д., маючи намір заволодіти квартирою, що належить на праві особистої власності гр. Єсєєву Е. Е. і гр. Єсєєвій М. І., запропонував подружжю продати йому квартиру з правом їх довічного мешкання і з умовою надання їм щомісячної матеріальної допомоги.

Одержавши згоду Єсєєвих, гр. Дудін Д. Д. під приводом необхідності укладення відповідного договору шляхом обману одержав їх підписи на чистих бланках нотаріальної довіреності, виготовив підроблену довіреність від імені гр. Єсєєвих на своє ім'я на право продажу квартири, заволодів паспортами потерпілих, свідоцтвом на право власності на житло та 15 листопада 2016 р. продав квартиру гр. Єсєєвих без їх згоди гр. Войтову В. В., уклавши відповідний договір у нотаріальній конторі «Омега». Гроші за квартиру гр. Дудін Д. Д. потерпілим не передав, заподіявши їм матеріальний збиток і позбавивши їх житла, вартість якого складала не менше 1млн. грн.

20 листопада 2016 р. гр. Войтов В. В. спробував вселитися до квартири

гр. Єсєєвих. Цього ж дня гр. Войтов В. В., гр. Єсєєв Е. Е.і гр. Єсєєва М. І.звернулися із заявами у міський відділ поліції.

Завдання

1. Складіть план проведення початкових слідчих дій та інших заходів.
2. Яку судову експертизу необхідно призначити у даному провадженні?

Задача №2

На початку грудня 2016 р. у співробітників поліції з'явилася інформація про шахрая, що заробляє гроші продажем одного і того ж автомобіля різним людям.

28 грудня 2016 р. гр. Лосев В. В. у передсвяткові дні вирішив виставити свій джип на продаж за 12 тис. 500 дол. США на П'ятницькому шосе.

29 грудня 2016 р. при затриманні у гр. Лосева В. В. були виявлені наступні документи: паспорт на ім'я 42-річного Володимира Вікторовича Іванова, але з фотографією затриманого, а також паспорт транспортного засобу на автомобіль, що продається, оформлений на ім'я того ж гр. Іванова В. В. Також встановлено, що відповідно до цих документів за аналогічну суму даний джип вже продавався у листопаді 2016 р. За цей злочин на гр. Лосева В. В. Відкрито кримінальне провадження .

При допиті у міському відділі поліції гр. Лосев В. В. сказав, що, одержавши згоду покупця на придбання машини, їхав разом з ним оформляти документи. Після видачі генеральної довіреності і отримання грошей гр. Лосев В. В. та щасливий володар автомобіля роз'їхались у різні боки. Продавець віз додому виробіток, а покупець відправлявся на стоянку, де, як правило, і проводився огляд транспортного засобу, що продається. Після прибуття на місце покупець машину не знайшов.

Завдання

1. Охарактеризуйте слідчу ситуацію.
2. Складіть план проведення початкових слідчих дій та інших заходів щодо розслідування шахрайства.

Задача №3

26 жовтня 2016 р. пенсіонерці гр. Давидовій С. А. листоноша гр. Верховак А. С. з місцевого поштового відділення №23 принесла пенсію за жовтень. При видачі пенсії гр. Верховак А. С. заявила пенсіонерці, що за розпорядженням мера за доставку пенсії листоношам із жовтня поточного року повинні платити 5% від розміру пенсійних виплат. Дана сума відразу обчислюється в поштовому відділенні. Після відходу листоноші гр. Давидова С.

А. вирішила все-таки з'ясувати, чому стали платити 5% від пенсії за доставку, для чого подзвонила начальнику поштового відділення гр. Жиленко М. І. Остання відповіла гр. Давидовій С. А., що про відрахування з пенсії їй нічого не відомо.

Завдання

1. Оцініть слідчу ситуацію.
2. Складіть план початкових слідчих дій та інших заходів.

Задача №4

На початку липня 2016 р. в газеті «Мрія господині» з'явилися оголошення про передачу в найм квартир за низькими цінами: двокімнатних – від 5000 грн., однокімнатних – від 3000 грн. При цьому послуги агентства «Орендар» склали всього 700 грн.

До вказаного агенства почали звертатися громадяни, охочі одержати окреме житло. Відвідувачів за вказаною адресою зустрічали дві милі дівчини, що представлялися робітницями якогось інформаційно-аналітичного агентства. Вони пропонували клієнту відразу на місці заплатити ті самі 700 грн. і підписати з агентством договір на обслуговування.

Громадяни платили гроші, підписували договір і акт про приймання послуг, хоча жодних послуг їм ще ніхто не надав. Після того, як клієнт платив фірмі 700 грн., йому пропонувалися на вибір варіанти (у будь-якому районі, з телефоном, з меблями).

Як зв'язок із власниками житла агентство надавало номер пейджер. Клієнт передавав інформацію власнику на пейджер, йому дзвонили та призначали зустріч, на яку не приходили. Люди відправлялися за адресами і там дізнавалися, що в деяких квартирах вже давно ніхто не живе й сусіди нічого не чули про власників; у інших – жили люди, які нічого не знали про те, що їх квартира здається невідомим агентством.

22 листопада 2016 р. гр. Онопкін Н. Г. і гр. Анохін А. Д. звернулись із заявами до міського відділу поліції про діяльність агентства «Орендар».

Завдання

1. Охарактеризуйте слідчу ситуацію.

2. Складіть план проведення початкових слідчих дій та інших заходів. Які види судових експертиз необхідно призначити в даній ситуації?

Підготувати реферати на тему:

1. Види шахрайства в Україні.
2. Криміналістична характеристика шахрая

Самостійно опрацювати:

1. Способи вчинення шахрайства в сучасних умовах
2. Типові ситуації на початковому етапі розслідування шахрайства

Додаткова література:

1. Белкин Р. С. Криміналістика / Р. С. Белкин – Москва : НОРМА, 2003.
2. Біленчук П. Д. Криміналістика / П. Д. Біленчук. – Київ : “Атіка”, 2001.
3. Пантелеев И. Ф. Криміналістика / И. Ф. Пантелеев, Н. А. Селиванов. – Москва, 1988.
4. Салтевский М. В. Криміналістика (у сучасному викладі) / М. В. Салтевский. – Київ : КОНДОР, 2005.
5. Селиванов Н. А. Руководство для следователей / Н. А. Селиванов, В. А. Снетков. – Москва : ИНФРА, 1998.
6. Скриганюк М. І. Криміналістика / М. І. Скриганюк. – Київ : Атіка, 2005.

Тема 24: Розслідування вимагання

План практичного заняття:

Опитування студентів з питань:

1. Криміналістична характеристика вимагання.
2. Підстави відкриття кримінального провадження та обставини, що підлягають з'ясуванню і доведенню при розслідуванні вимагання.
3. Початкові слідчі дії при розслідуванні вимагання.
4. Наступні слідчі дії при розслідуванні вимагання.

Задачі по темі

Задача №1

21 вересня 2016 року слідчому міського відділу поліції Сергєєву В.Т. стало відомо, що один із співробітників фірми «Вятка», гр. Новосицький Ю.Р.,

неодноразово шантажував гр. Шагина В.С, вимагаючи від нього передачі майна у вигляді двох комп'ютерів і портативного ксерокса для фірми «Рінгвест», обіцяючи, що інакше його дружині гр. Шагиної М.І. стане відома конфіденційна інформація, що стосується його особистого, інтимного життя і багаторічному співжитті з гр. Івіноюю М.Н. У розмові гр. Шагина В.С. з гр. Новосицьким Ю.Р. була призначена конкретна дата передачі майна останньому – 27 вересня 2016 р. За комп'ютерами і ксероксом гр. Новосицький Ю.Р. приїде разом з другом гр. Вельчинським К.І. на своїй машині «Мерседес-320».

Завдання

1. Охарактеризуйте слідчу ситуацію.
2. Складіть план проведення затримання підозрюваного (підозрюваних).
3. Складіть план проведення слідчих і оперативно-розшукових заходів.

Задача №2

22 вересня 2016 р. оперативний працівник міського відділу поліції Седов К.С, одержавши інформацію про незаконні дії гр. Ребусова Ю.Р. – директора ТОВ «Експерт-300» – зібрав документи, що дозволяють притягати останнього до кримінальної відповідальності. Коли до директора в черговий раз прийшов з проханням співробітник ТОВ «Експерт-300» гр. Філатов В.Я., то він непомітно записав його вимоги про надання неправомірної вигод в сумі 1000 доларів США за переведення на іншу роботу. Цю запис гр. Філатов В.Я. приніс оперативному працівнику поліції Седову К.С.

Завдання

1. Оцініть слідчу ситуацію.
2. Складіть план проведення початкових слідчих дій і оперативно-розшукових заходів.

Задача №3

21 грудня 2016 р. в міський відділ поліції надійшов анонімний дзвінок. Невідомий повідомив, що 47-річну жінку вже декілька днів насильно тримають в кв. 34 буд. 12 по вул. Братевській. За вказаною адресою виїхала група негайного реагування поліції, жінку звільнили.

Як встановило слідство, ще 15 грудня 2016 р. власницю квартири гр.

Лоциліну К.К. викрали четверо чоловіків. Вони привезли жертву на Братевську вулицю., зв'язали її і жорстоко били, вимагаючи, щоб вона віддала їм свою трикімнатну квартиру. Злочинці також винесли з квартири цінності – 140 тис. грн., відеокамеру, відеомагнітофон та інші цінні речі.

Завдання

1. Визначте слідчу ситуацію.
2. Складіть план проведення початкових слідчих дій і оперативно-розшукових заходів.

Задача №5

У травні-вересні 2016 р. члени Слободського організованого злочинного угруповання займалися вимаганням грошей у власників автозаправних станцій. Кожного місяця два члени угруповання приїжджали до бухгалтера або безпосередньо до власника автозаправної станції і вимагали від 1000 до 2000 доларів США. У разі відмови від сплати необхідної суми власника жорстоко били або викрадали когось із членів сім'ї власника. Повідомлення про злочинні дії надходили до міського відділу поліції по телефону одночасно з трьох місць. Однак встановити точні дані про осіб, що дзвонили, не вдалося.

Завдання

1. Охарактеризуйте слідчу ситуацію.
2. Складіть план проведення початкових слідчих(розшукових) дій та інших заходів з розслідування справи.

Підготувати реферати на тему:

1. Обставини, що підлягають встановленню при розслідуванні вимагання
2. Криміналістична характеристика вимагача

Самостійно опрацювати:

1. Предмет злочинного посягання при вимаганні
2. Види судових експертиз при розслідуванні вимагання

Додаткова література:

1. Белкин Р. С. Криміналістика / Р. С. Белкин. – Москва : НОРМА, 2003.
2. Біленчук П. Д. Криміналістика / П. Д. Біленчук. – Київ : Атіка, 2001.

3. Салтевский М. В. Криміналістика (у сучасному викладі) / М. В. Салтевский. – Київ : КОНДОР, 2005.
4. Селиванов Н. А. Руководство для следователей / Н. А. Селиванов, В. А. Снетков. – Москва : ИНФРА, 1998.
5. Шепітько В. Ю. Криміналістика / В. Ю. Шепітько. – Київ : Видавничий дім, 2004.
6. Яблоков Н. П. Криминалистика / Н. П. Яблоков, В. Я. Колдин. – Москва, 1990.

Тема 25: Розслідування службових злочинів

План практичного заняття:

Опитування студентів з питань:

1. Криміналістична характеристика .
2. Слідчі ситуації на початковому етапі розслідування .
3. Тактика початкових слідчих дій та оперативно-розшукових заходів (слідчий огляд, освідування, допит, призначення судових експертиз).

Задачі по темі

Задача №1

Гр. Іванова Т.Н., будучи завідуючою кафедрою опору матеріалівтехнологічного університету, як викладач згідно з трудовим договором була наділена правом прийому іспитів у студентів.

Не здача студентом заліку або іспиту мала певні правові наслідки: він не допускався до наступної сесії, не переводився на наступний курс або міг бути відрахований з вишу. Виконання студентами учбових планів регулювалось офіційними документами – екзаменаційними відомостями, заліковими книжками, на підставі яких ухвалювалися рішення про переведення студентів на наступний курс, а у результаті – про допуск до дипломної роботи.

У 2015-2016 р.р. порушуючи свої посадові обов'язки гр. Іванова Т.Н. за грошову винагороду виставляла оцінки за курсові проекти і за іспити без самої процедури їх прийому.

Завдання

1. Охарактеризуйте слідчу ситуацію.

2. Складіть план проведення початкових слідчих дій і проведення оперативно-розшукових заходів.

Задача №2

6 липня 2016 р. старший викладач кафедри аналітичної хімії гр. Свечникова П. чула через нещільно прикриті двері, як завідувач кафедрою гр. Протасов Г. С. в розмові з невідомою жінкою сказав, що за вступ її сина до університету необхідно до 15 липня 2016 р. заплатити 5000 дол. США. У цьому випадку її син буде зарахований до університету.

Про дану розмову гр. Свечникова П. письмово повідомила в міський відділполіції.

Завдання

1. Охарактеризуйте слідчу ситуацію.
2. Складіть план проведення початкових слідчих дій і проведення оперативно-розшукових заходів.

Задача №3

19 грудня 2016 р. в міський відділ поліції надійшло усне повідомлення від гр. Феофанова Р. І. про те, що він був на прийомі у головного спеціаліста міської управи гр. Вандіна Н. М. з питання придбання садової ділянки недалеко від м. Покровського. Гр. Вандін Н. М. сказав гр. Феофанову Г. І., що це питання може бути вирішене позитивно у випадку, якщо він принесе йому 2300 дол. США. Дану суму він збирається поділити з своїм безпосереднім начальником відділу землекористування міської управи гр. Светловим Г. Л., тому із його точки зору ця сума цілком прийнятна.

Завдання

1. Оцініть слідчу ситуацію.
2. Складіть план проведення початкових слідчих і оперативно-розшукових заходів.

Задача №4

21 листопада 2016 р. гр. Сидоров П. П. – директор кафе «Чапля» зрозумівши, що директор «Тепломережа-22» гр. Окунев А. А. вимагає передачі йому грошей, звернувся із заявою в міський відділ поліції.

У заяві він повідомив, що гр. Окуневим А. А. був складений кошторис платежів за послугив сумі 180 тис. грн., що підлягають оплаті очолюваним ним кафе «Чапля». Маючи намір переговорити з гр. Окуневим А. А. про зниження розміру цих платежів, він запросив його в кафе, куди той прийшов разом зі своєю знайомою гр. Проклової А. І. Під час вечері гр. Окунев А. А. запропонував передати йому готівкою 60 тис. грн., пообіцявши при цьому «пробачити» кафе платежі в такій же сумі. Ця розмова гр. Сидоровим П. П. була записана на мобільний телефон.

Вранці 22 листопада 2002 р. гр. Сидоров П. П. одержав від співробітників поліції диктофон і помічені гроші. Після цього він повинен був піти в кабінет гр. Окунева А. А і передати йому пакет з грошима в сумі 60 тис. грн.

Завдання

1. Дайте оцінку слідчій ситуації.
2. Складіть план проведення початкових слідчих (розшукових) дій.

Задача №5

У міський відділ поліції надійшло повідомлення від керівників АТ «Співучасть» про те, що працівники поліції вимагають у них гроші під загрозою закриття їхньої торгової палатки. Вони також вказали місце і час чергової передачі грошей.

Завдання

1. Опишіть порядок підготовки і тактику проведення оперативно-тактичної операції затримання «на гарячому» у даному провадженні.
2. Як визначити найбільш оптимальний момент затримання одержувача неправомірної вигоди при проведенні даної операції?

Підготувати реферати на тему:

- 1.Актуальність і особливості боротьби зі службовими злочинами в сучасних умовах.
- 2.Профілактичні дії слідчого при розслідуванні службових злочинів.

Самостійно опрацювати:

- 1.Особливості розслідування зловживання владою або службовим становищем, перевищення влади або службових повноважень.
- 2.Особливості розслідування службової недбалості.

Додаткова література:

1. Белкин Р. С. Криміналістика / Р. С. Белкин. – Москва : НОРМА, 2003.
2. Біленчук П. Д. Криміналістика / П. Д. Біленчук. – Київ : “Атіка”, 2001.
3. Салтевский М. В. Криміналістика (у сучасному викладі) / М. В. Салтевский. – Київ : КОНДОР, 2005.
4. Селиванов Н. А. Руководство для следователей / Н. А. Селиванов, В. А. Снетков. – Москва : ИНФРА, 1998.
5. Скриганюк М. І. Криміналістика / М. І. Скриганюк. – Київ : Атіка, 2005.
6. Шепітько В. Ю. Криміналістика / В. Ю. Шепітько. – Київ : Видавничий дім, 2004.

Тема 26: Розслідування злочинних порушень правил безпеки дорожнього руху та експлуатації транспортних засобів

План практичного заняття:

Опитування студентів по питаннях:

1. Криміналістична характеристика ДТП.
2. Організація та планування розслідування.
3. Початковий етап розслідування.
4. Особливості тактики проведення першочергових слідчих дій та оперативно-розшукових заходів.
5. Наступний етап розслідування.

Практична робота:

За наведеною фабулою:

- 1) висунути й обґрунтувати слідчі версії;
- 2) скласти план розслідування;
- 3) визначити тактику проведення окремих слідчих дій.

Фабули

1. На трасі Харків - Сімферополь (40 км від Харкова) було знайдено жінку в непритомному стані з пошкодженнями голови. При огляді місця події за два метри від потерпілої виявлено чіткі сліди гальмування автомобіля (довжина сліду 3 м 20 см), численні частинки фарби жовтого кольору. Одна з частинок фарби розміром 1 2 см мала чіткий обрис п'ятикутної форми. На краю шляху знайдено розсипані вишні. Співробітником поліції був помічений

автомобіль МАЗ, на бампері якого висіла корзина, на значній швидкості машина зникла в напрямку м. Лозова.

2. 16 квітня 200_ р. на дорозі знайдено труп громадянки С. При огляді місця події на блузі потерпілої виявлено плями масляної рідини. На передній частині спідниці потерпілої чітко відбився слід протектора автомобіля. За припущенням спеціаліста (автотехніка) сліди були залишені автомобілем ВАЗ. У результаті оперативно-розшукових заходів встановлено, що автопідприємствами району в цей час було виряджено в рейс сім машин такої марки.

3. Автомобіль "ГАЗель", яким керував водій О., 13 березня 200_ р. на трасі Харків - Белгород перевернувся. Було пошкоджено будівлю біля дороги і завдано травми пасажиром. При огляді транспортного засобу виявлено обрив гальмової трубки заднього лівого колеса автомобіля.

4. До поліції надійшла інформація про те, що на перехресті вулиць Останкінської та Боварської виникло зіткнення двох автомобілів "ВАЗ-2105" та "Москвич-2141", є людські жертви. Постраждали направлені до лікарні №6. При огляді місця події були виявлені та зафіксовані: розбите скло; мікрочастини лакофарбового покриття; сліди гальмування; сліди взуття; пляма крові.

5. 13 вересня 2005 р. на трасі Харків-Белгород перекинувся атомобіль "ГАЗ-63", яким керував водій Осовський, спричинив значну шкоду будівлі, що стояла при дорозі та нанесення травм пасажиром. При технічному огляді транспорту був виявлений обрив гальмівної трубки лівого заднього колеса автомобіля.

Підготувати реферати на тему:

1. Криміналістична характеристика злочинних порушень правил безпеки праці.
2. Роль відомчих технічних інспекцій та комісій при розслідуванні порушенні правил безпеки праці

Самостійно опрацювати:

1. Роль експертиз при розслідуванні дорожньо – транспортних подій.
2. Особливості огляду місця події ДТП.

Додаткова література:

1. Дорожно-транспортные происшествия. Критерии оценки действий водителя / авторы-состав. : С. О. Шевцов, К. В. Дубонос. – Харьков, 2003.

2. Жулев В. И. Предупреждение дорожно-транспортных происшествий / В. И. Жулев. – Москва, 1989.
3. Новиков С. И. Следственный эксперимент при расследовании дорожно-транспортных происшествий : учеб. пособие / С. И. Новиков, Ш. Ш. Ярамішьян. – Киев, 1986.
4. Порядок обліку дорожньо-транспортних пригод : затв. Постановою Кабінету Міністрів України № 38 від 30.06.2005 р. // Офіц. вісн. України. – 2005 р. – № 27. – Ст. 1569.
5. Розслідування обставин дорожньо-транспортних пригод / автори-уклад. : С. О. Шевцов, К. В. Дубонос. – Харьков, 2003.
6. Шевцов С. А. Возможности использования специальных знаний при расследовании дорожно-транспортных происшествий / С. А. Шевцов. – Харьков, 2005.

Тема 27: Розслідування підпалів та інших злочинів, пов'язаних із виникненням пожеж

План практичного заняття:

Опитування студентів по питаннях:

1. Криміналістична характеристика підпалів та інших злочинів, пов'язаних із виникненням пожеж.
2. Особливості порушення кримінальних справ. Обставини, що підлягають з'ясуванню.
3. Типові слідчі ситуації й основні напрямки розслідування.
4. Висунення слідчих версій та планування розслідування.
5. Призначення експертиз (пожежно-технічна, криміналістична та ін.).

Практична робота:

За наведеною фабулою:

- 1) висунути й обґрунтувати слідчі версії;
- 2) скласти план розслідування;
- 3) визначити тактику проведення окремих слідчих дій.

Фабули

1. 20 квітня 200_ р. після виконання газозварювальних робіт на горищі школи у спортивному залі Р. з своїм помічником К. організував розлиття спиртних напоїв, при цьому курил сигарети і недопалки кидав на підлогу, на

якій були розкидані обривки промаслених газет, паперу, знаходилися ящики. Сильно сп'янівши, вони заснули. Р. прокинувся від запаху диму. Зі слів Р., він вийшов на вулицю, щоб взяти відро і загасити вогонь, але повернутися не зміг, оскільки спортивний зал школи вже горів. У результаті пожежі загинув працівник К., згоріло вісім класів та спортивний зал, знищені будівельні матеріали, а робота школи призупинена на тривалий час.

2. У ніч з 2 на 3 квітня 200_ р. у магазині "Клондайк" виникла пожежа, у результаті якої згоріла більша частина приміщення та матеріальні цінності, які там були. Пожежа виникла під час роботи ревізійної комісії по зняттю залишків товарно-матеріальних цінностей. При допиті завідуючого магазином Б. слідчий з'ясував:

"2 квітня 200_ р. о 23 год. 50 хв. у магазин прийшов сторож Г. для прийняття його під охорону. Б. у присутності Г. закрив двері чорного ходу зовні на навісний замок, потім вони зайшли через парадний хід до магазину і закрили двері чорного ходу, які ведуть до підсобного приміщення, ще на дві дверні защіпки. Незважаючи на те, що в магазині ще залишалася працювати ревізійна комісія, сторож розписався в журналі про прийняття магазину під охорону і пішов на інші об'єкти. Через 30-40 хв. комісія закінчила роботу і всі її члени вийшли з магазину через парадні двері, які Б. закрив на внутрішній та навісний замки. Ключ від навісного замка він віддав голові ревізійної комісії, а ключі від внутрішнього замка тих же дверей та навісного замка дверей чорного ходу взяв із собою, після чого пішов додому. Додому він повернувся о 1 год. ночі і був там до того часу, поки о 3 год. 25 хв. його не розбудив сусід Д., який повідомив про пожежу в магазині. Про причини пожежі йому не відомо".

3. Біля 12 год ночі з 16 на 17 жовтня пожежна команда м. Щорса виїхала на місце пожежі по повідомленню, отриманному з відділу поліції В результаті пожежі будівля рухнула і до моменту огляду місця події являла собою безладне нагромадження обуглених чи обгорілих частин будівлі, різноманітних предметів, інвентаря, товарів. Прибудова з східної сторони магазину, де проживала хазяйка магазину Лупандіна, менше постраждала від вогню. Із-за вітру вогонь поширився в сторону прибудови, але його вдалося припинити. Згоріла стіна, що з'єднувала торгову залу магазину з прибудовою, і

постраждала обстановка кімнати де жила Лупандіна.

При огляді місця події було зафіксовано, що на відстані біля 50 м на південь від згорівшого магазину на пустирі, через який проходить стежка від вул. Приозерної до оз. Пісчане, була виявлена стара деформована жестяна банка з слідами речовини жовтого кольору, що мала запах бензину і нагадувала суміш бензину з мінеральним маслом, що використовується в якості палива для мотоцикла. Банка лежала в 10 м від дороги (по ходу від магазину до озера), в чагарнику, і була додана до протоколу огляду місця події як можливий засіб підпалу. При цьому залишки рідовини були зібрані в окрему ємкість. Частину рідовини підпалили внаслідок чого вона згоріла димним полум'ям, про що зафіксовано в протоколі огляду місця події.

Керівник пожежної команди пояснив, що двері магазину в момент прибуття пожежної команди були закриті тому прийшлося ламати двері, розбивати вікна і ламати ґрати. В той же час в службове приміщення магазину вікно було розбито раніше, але не від дії вогню чи від інших причин. Найбільш сильний вогонь був у центрі магазину, можливо там він і виник, але він міг виникнути і у службовій кімнаті. Коли скло в службовій кімнаті виявилось розбитим, то в наслідок сильного вітру, що дув з заходу, вогонь міг поширитися до центру магазину в сторону складу і торгової зали.

Підготувати реферати на тему:

1. Використання оперативно – розшукових заходів при розслідуванні підпалів.
2. Роль спеціалістів при розслідуванні злочинних порушень правил протипожежної безпеки.

Самостійно опрацювати:

1. Роль експертиз при розслідуванні злочинних порушень правил протипожежної безпеки.
2. Особливості огляду місця події при розслідуванні підпалів.

Додаткова література:

1. Григорьян А. С. Расследование поджогов / А. С. Григорьян. – Москва, 1971.

2. Зернов С. И. Технично-криміналістическе обеспечення расследования преступлений, связанных с пожарами / С. И. Зернов. – Москва, 1996.
3. Попов И. А. Расследование пожаров: правовое регулирование. Организация и методика : учеб. пособие / И. А. Попов. – Москва, 1998.
4. Степаненко С. Г. Дослідження пожеж : довід.-метод. посібник / С. Г. Степаненко. – Київ, 1999.
5. Цимбал М. Л. Розслідування пожеж (огляд місця події та проблеми застосування спеціальних знань) : моногр. / М. Л. Цимбал ; за ред. проф. В. Ю. Шепітька. – Харків, 2004.
6. Чешко И. Д. Экспертиза пожаров (объекты, методы, методики исследования) / И. Д. Чешко ; под ред. Н. А. Андреева. – С.-Пб., 1997.

Тема 28: Розслідування екологічних злочинів

План практичного заняття:

Опитування студентів по питаннях

1. Криміналістична характеристика злочинних порушень правил охорони вод і атмосферного повітря.
2. Організація та планування розслідування.
3. Початковий етап розслідування.
4. Види судових експертиз та їх призначення.

Практична робота:

За наведеною фавулою:

- 1) висунути й обгрунтувати слідчі версії;
- 2) скласти план розслідування;
- 3) визначити тактику проведення окремих слідчих дій.

Фавули

1. Містом тече річка, витоками якої є декілька компактно розташованих джерел. Навесні, під час льодоходу, було помічено крижини, вкриті мазутом. На берегах річки розташовані промислові підприємства, які можуть бути джерелами забруднення, проте місця зливу там не виявлено. У результаті спостереження встановлено, що мазут з'являється саме з витоків річки. Поблизу

них немає підприємств, які могли б їх забруднювати. При розширенні меж огляду з'ясовано, що на двох автобазах, розташованих на значній відстані від витоків, є колодязі для зберігання мазуту, не обладнані належним чином. Сума заподіяних збитків становить 51500 грн.

2. Працівниками санітарно - епідеміологічної служби м. Лозове зафіксовано факт перевищення норм гранично допустимих концентрацій забруднюючих речовин у повітрі над житловим масивом міста, у результаті чого декілька осіб звернулися до районної лікарні з симптомами отруєння. При перевірці вказаного факту з'ясовано, що неподалік від житлового масиву є промислове підприємство - потенційний забруднювач повітря.

У ході оперативно-розшукових заходів встановлено, що приблизно в цей час літаками цивільної авіації району провадилися роботи по боротьбі зі шкідниками на полях, і один з літаків, порушивши маршрут, занадто наблизився до населеного пункту.

Підготувати реферати на тему:

1. Причини забруднення атмосферного повітря, вод та земель
2. Використання спеціальних знань в ході розслідування екологічних злочинів

Самостійно опрацювати:

1. Роль експертиз у з'ясуванні обставин і наслідків екологічного злочину.
2. Профілактичні дії слідчого у боротьбі з екологічними злочинами.

Додаткова література:

1. Жевлаков Э. Н. Экологические преступления и экологическая преступность : учеб. пособие / Э. Н. Жевлаков. – Москва : Белые альвы: МП "Исток", 1996.
2. Про екологічну експертизу : закон України № 45/95-ВР від 09.02.1995 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1995. – № 8. – Ст. 54.
3. Расследование преступных загрязнений водных объектов и атмосферного воздуха. – Москва, 1981.
4. Резван А. П. Подготовка и назначение экспертиз по делам о загрязнении водоемов и воздуха : учеб. пособие / А. П. Резван. – Волгоград, 1982.
5. Экологические преступления: Квалификация и методика расследования / под ред. В. Е. Коноваловой, Г. А. Матусовского. – Харьков, 1994.

Рекомендована література

I. Література до всіх розділів

1. Криміналістика : учебник для вузов / Т. В. Аверьянова, Р. С. Белкин, Ю. Г. Корухов, Е. Р. Россинская.– 3-е изд., перераб. и доп. – Москва : НОРМА, 2007.
2. Баев О. Я. Основы криминалистики: Курс лекций / О. Я. Баев. – 2-е изд., перераб. и доп. – Москва : Экзамен, 2003.
3. Белкин Р. С. Криминалистическая энциклопедия / Р. С. Белкин. – Москва : Мегатрон XXI, 2000.
4. Белкин Р. С. Курс криминалистики : в 3 т. / Р. С. Белкин. – Москва : Юристь, 1997.
5. Белкин Р. С. Курс криминалистики : учеб. пособ. для вузов / Р. С. Белкин. – 3-е изд., доп. – Москва : ЮНИТИ-ДАНА ; Закон и право, 2001.
6. Криміналістика : учебник / под ред. Е. П. Ищенко, В. И. Комиссарова. – Москва : Юристь, 2007.
7. Криміналістика : підручник / за ред. В. Ю. Шепітька. – 3-є вид., перероб. и доп. – Київ : Вид. Дім «Ін Юре», 2004.
8. Кузьмічов В. С. Криміналістика : навч. посіб. / В. С. Кузьмічов, Г. І. Прокопенко ; за заг. ред. В. Г. Гончаренка, Є. М. Моїсєєва. – Київ : Юрінком Інтер, 2001.
9. Курс криминалистики : в 3 т. / под ред. О. Н. Коршуновой, А. А. Степанова. – С. Пб. : Юрид. центр Пресс, 2004.
10. Настільна книга слідчого : [наук.-практ. вид. для слідчих і дізнавачів] / М. І. Панов, В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова [та ін.]– 2-е вид., перероб. і доп.] Київ : Вид. Дім «Ін Юре», 2007.
11. Образцов В. А. Криміналістика : курс лекцій / В. А. Образцов. – Москва, 1996.
12. Салтевський М. В. Криміналістика : підручник : у 2 ч. / М. В. Салтевський. – Харків : Консум, 2001. Ч.2.
13. Шепітько В. Ю. Довідник слідчого / В. Ю. Шепітько. – 3-тє вид., переробл. і доп. – Київ : Вид. Дім «Ін Юре», 2008.
14. Шепітько В. Ю. Криміналістика : Енциклопедичний словник / В. Ю. Шепітько. – Харків : Право, 2001.
15. Шепітько В. Ю. Криміналістика: Словник термінів / В. Ю. Шепітько. – Київ : Вид. Дім «Ін Юре», 2004.
16. Яблоков Н. П. Криміналістика : учебник / Н. П. Яблоков. – Москва : Норма-Инфра-М, 2000.

II. Література до частини першої «Теоретичні основи криміналістики»

1. Белкин Р. С. История отечественной криминалистики / Р. С. Белкин. – Москва : НОРМА, 1999.
2. Васильев А. Н. Предмет, система и теоретические основы криминалистики / А. Н. Васильев, Н. П. Яблоков. – Москва : Изд-во МГУ, 1984.

3. Журавель В. А. Проблемы теории та методології кримінального прогнозування : монографія. – Харьков : Право, 1999.
4. Крылов И. Ф. Очерки истории криминалистики и криминалистической экспертизы / И. Ф. Крылов. – Ленинград : Изд-во ЛГУ, 1975.
5. Крылов И. Ф. В мире криминалистики / И. Ф. Крылов. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1989.
6. Сегай М. Я. Методология судебной идентификации / М. Я. Сегай. – Киев : РИО МВД СССР, 1970.
7. Селиванов Н. А. Советская криминалистика: система понятий / Н. А. Селиванов. – Москва : Юрид. лит., 1982.
8. Эксархопуло А. А. Предмет и система криминалистики / А. А. Эксархопуло. – С. Пб., 2004.

III. Література до частини другої «Криміналістична техніка»

1. Бирюков В. В. Цифровая фотография: перспективы использования в криминалистике : монография / В. В. Бирюков. – Луганск : РИО ЛИВД, 2000.
2. Бурик В. И. Признаки внешности человека и их использование в розыскной деятельности : справ. пособ. / В. И. Бурик, В. Ф. Филиппчук. – Киев : РИО МВД СССР, 1982.
3. Буринский Е. Ф. Судебная экспертиза документов, производство ее и пользование ею / Е. Ф. Буринский. – Москва : ЛексЭст, 2002.
4. Вул С. М. Криминалистическое исследование письменной речи / С. М. Вул. – Киев, 1973.
5. Гончаренко В. И. Использование данных естественных и технических наук в уголовном судопроизводстве (методологические вопросы) / В. И. Гончаренко. – Киев : Вища школа, 1980.
6. Грановский Г. Л. Основы трасологии: Общая часть / Г. Л. Грановский. – Москва, 1965.
7. Грановский Г. Л. Основы трасологии: Особенная часть / Г. Л. Грановский. – Москва, 1974.
8. Колесниченко А. К. Судебная фотография / А. К. Колесниченко, И. Д. Найдис. – Харьков : Вища шк., 1981.
9. Найдис И. Д. Использование следов рук при расследовании преступлений / И. Д. Найдис. – Киев : УМК ВО, 1988.
10. Поетика И. В. Судебная (криминалистическая) фотография: Теория и практика / И. В. Поетика. – Одесса : Юрид. лит., 2002.
11. Яльшев С. А. Криминалистическая регистрация: Проблемы, тенденции, перспективы / С. А. Яльшев. – Москва, 1998.

IV. Література до частини третьої «Криміналістична тактика»

1. Аверьянова Т. В. Судебная экспертиза: Курс общей теории / Т. В. Аверьянова. – Москва : Норма, 2006.

2. Бахин В. П. Понятие, сущность и содержание криминалистической тактики : лекция / В. П. Бахин. – Симферополь, 1999.
3. Белкин Р. С. Очерки криминалистической тактики : учеб. пособ. / Р. С. Белкин. – Волгоград : ВСШ МВД РФ, 1993.
4. Денисюк С. Ф. Обыск в системе следственных действий (тактико-криминалистические проблемы) : науч.-практ. пособ. / С. Ф. Денисюк, В. Ю. Шепитько. – Харьков : Консум, 1999.
5. Комиссаров В. И. Теоретические проблемы следственной тактики / В. И. Комиссаров ; под ред. А. И. Михайлова. – Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1987.
6. Коновалова В. Е. Допрос: Тактика и психология / В. Е. Коновалова. – Харьков : Консум, 1999.
7. Коновалова В. Е. Версия: Концепции и функции в судопроизводстве / В. Е. Коновалова. – Харьков : Консум, 2000.
8. Кузьмічов В. С. Слідча діяльність: Характеристика та напрями удосконалення : монографія / В. С. Кузьмічов, Ю. М. Черноус. – Київ : ЗАТ «НІЧЛАВА», 2005. – 448 с.
9. Лукашевич В. Г. Криминалистическая теория общения: Постановка проблемы, методика исследования, перспективы использования / В. Г. Лукашевич. – Киев : Укр. акад. внутр. дел, 1993.
10. Осмотр места происшествия : практ. пособ. / под ред. А. И. Дворкина. – Москва, 2000.
11. Судебно-медицинская экспертиза : справочник для юристов / И. В. Виноградов, А. С. Гладких, В. Н. Крюков [и др.]. – Москва : Юрид. лит., 1985.
12. Шепитько В. Ю. Теория криминалистической тактики : монография / В. Ю. Шепитько. – Харьков : Гриф, 2002.
13. Шепитько В. Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз) : монографія / В. Я. Шепитько. – Харьков : Харків юрид., 2007.

V. Література до частини четвертої «Методика розслідування окремих видів злочинів»

1. Волчецкая Т. С. Ситуационный подход в практической и исследовательской криминалистической деятельности : учеб. пособ. / Т. С. Волчецкая. – 2-е изд., испр. и доп. – Калининград, 2001.
2. Колесниченко А. Н. Криминалистическая характеристика преступлений : учеб. пособ. / А. Н. Колесниченко, В. Е. Коновалова. – Харьков : Юрид. ин-т, 1985.
3. Коновалова В. Е. Убийство: Искусство расследования : монография / В. Е. Коновалова. – Харьков : Факт, 2001.
4. Криминалистическое обеспечение деятельности криминальной милиции и органов предварительного расследования / под ред. Т. В. Аверьяновой, Р. С. Белкина. – Москва : Новый Юрист, 1997.

5. Криміналістична профілактика економічних злочинів : наук.-практ. посіб. / за ред. В. А. Журавля. – Харків : Харків юрид., 2006.
6. Матусовский Г. А. Экономические преступления: криминалистический анализ / Г. А. Матусовский. – Харків : Консум, 1999.
7. Основы борьбы с организованной преступностью : монография / под ред. В. С. Овчинского, В. Е. Эминова, Н. П. Яблокова. – Москва : ИНФРА-М, 1996.
8. Расследование преступлений против личности : учеб. пособ. / под ред. О. Я. Баева. – Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 1998.
9. Руководство для следователей / под ред. Н. А. Селиванова, В. А. Снеткова. – Москва : ИНФРА-М, 1997.
10. Тищенко В. В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів : монографія / В. В. Тищенко. – Одеса : Фенікс, 2007.
11. Шмонин А. В. Методика расследования преступлений : учеб. пособ. / А. В. Шмонин. – Москва : ЗАО «Юстицинформ», 2006.
12. Экологические преступления: квалификация и методика расследования / под общ. ред. В. Е. Коноваловой, Г. А. Матусовского. – Харьков, 1994.
13. Яблоков Н. П. Расследование организованной преступной деятельности / Н. П. Яблоков. – Москва : Юристъ, 2002.

Ресурси мережі Інтернет

1. Автоматизоване робоче місце слідчого «Інсайт» [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://www.sledovatel.com.ua>
2. Міністерство внутрішніх справ України [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://mvs.gov.ua>
3. Верховна Рада України [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>
4. Информационно-правовая система Лига Закон [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://www.ligazakon.ua>

Питання до підсумкового контролю знань

1. Предмет криміналістики
2. Завдання, система криміналістики
3. Загально – наукові, спеціальні методи криміналістики
4. Криміналістика в системі наукових знань
5. Загальні положення криміналістичної техніки. Умови застосування криміналістичної техніки
6. Технічні засоби і методи виявлення слідів злочину та речових доказів
7. Засоби фіксації, вилучення слідів злочину та речових доказів
8. Поняття криміналістичної ідентифікації
9. Об'єкти, суб'єкти криміналістичної ідентифікації
10. Поняття, завдання судової фотографії та відеозапису
11. Судово-дослідницька фотозйомка
12. Судово - оперативна фотозйомка
13. Поняття трасології та її завдання
14. Питання, що вирішуються трасологічною експертизою. Підготовка матеріалів до трасологічної експертизи.
15. Механізм утворення слідів. Класифікація слідів
16. Сліди рук. Папілярні узорі, їх властивості, типи. Виявлення, фіксація і вилучення слідів рук
17. Сліди ніг людини, сліди взуття. “Доріжка” слідів, її криміналістичне значення
18. Сліди знарядь злому та інструментів
19. Сліди транспортних засобів
20. Поняття і значення судової балістики, її наукові основи
21. Можливості судово – балістичної експертизи
22. Поняття техніко – криміналістичного дослідження документів
23. Види підробки документів, ознаки підробки
24. Криміналістичне дослідження письма
25. Ідентифікаційні ознаки письма
26. Підготовка матеріалів до судово – почеркознавчої експертизи

27. Ідентифікація людини за ознаками зовнішності
28. Класифікація ознак зовнішності людини
29. Збирання і використання даних про зовнішні ознаки для встановлення людини
30. Поняття, задачі криміналістичного обліку
31. Види криміналістичних обліків
32. Поняття, зміст криміналістичної тактики
33. Тактичний прийом, слідча дія, слідча ситуація, тактична операція
34. Поняття і класифікація криміналістичних версій
35. Поняття організації та планування розслідування
36. Правила побудови і перевірка версій
37. Поняття, види, завдання слідчого огляду
38. Тактика огляду місця події
39. Негативні обставини їх значення у викритті злочинів
40. Поняття та види слідчого експерименту
41. Підготовка до слідчого огляду. Учасники огляду та їх роль
42. Фіксація результатів огляду місця події
43. Огляд трупа на місці його виявлення
44. Поняття обшуку, види, мета обшуку
45. Підготовка та проведення обшуку
46. Тактичні прийоми обшуку
47. Поняття, завдання і види допиту
48. Тактика допиту
49. Загальні положення тактики допиту підозрюваних і обвинувачених
50. Допит свідків, потерпілого
51. Використання науково – технічних засобів при проведенні обшуку
52. Фіксація результатів допиту та обшуку
53. Тактика допиту неповнолітніх
54. Поняття і види пред'явлення для впізнання
55. Підготовка до пред'явлення для впізнання
56. Тактичні прийоми пред'явлення для впізнання

57. Фіксація ходу і результатів пред'явлення для впізнання
58. Класифікація судових експертиз
59. Організація та структура експертних установ України
60. Підготовка, призначення та проведення судових експертиз
61. Мета і межі вивчення особи підозрюваного
62. Поняття, завдання і принципи методики розслідування окремих видів злочинів
63. Структура криміналістичної методики
64. Поняття криміналістичної характеристики злочинів
65. Елементи криміналістичної характеристики злочинів
66. Криміналістична характеристика вбивств
67. Задачі і тактика першочергових слідчих дій та оперативно – розшукових заходів при розслідуванні вбивств
68. Криміналістична характеристика вбивств на замовлення
69. Особливості розслідування деяких видів вбивств
70. Криміналістична характеристика зґвалтувань
71. Типові слідчі ситуації і слідчі версії у справах про зґвалтування
72. Завдання і тактика невідкладних слідчих дій та оперативно – розшукових заходів у справах про зґвалтування
73. Криміналістична характеристика крадіжок
74. Тактика слідчих дій та оперативно – розшукових заходів при розслідуванні крадіжок
75. Криміналістична характеристика шахрайства
76. Слідчі дії та оперативно – розшукові заходи у справах про шахрайство
77. Криміналістична характеристика службових злочинів
78. Слідчі дії та оперативно – розшукові заходи при розслідуванні службових злочинів
79. Побудова слідчих версій і планування розслідування злочинів, пов'язаних з порушенням безпеки дорожнього руху
80. Побудова слідчих версій і планування розслідування злочинів, пов'язаних з правилами пожежної безпеки

81. Початкові слідчі дії при розслідуванні екологічних злочинів
82. Криміналістична характеристика вимагання
83. Способи шахрайства з метою заволодіння індивідуальним майном громадян
84. Слідчі дії та оперативно – розшукові заходи при розслідуванні вимагання
85. Початковий етап розслідування крадіжок
86. Криміналістична характеристика підпалів і злочинних порушень проти пожежних правил
87. Криміналістична характеристика злочинних порушень правил безпеки дорожнього руху
88. Особливості тактики проведення слідчих – розшукових заходів при розслідуванні вимагань
89. Освідчення
90. Криміналістична характеристика грабежів та розбоїв

Зміст:

Передмова	3
Тема 1: Предмет, завдання, система, методи криміналістики.....	6
Тема 2: Криміналістична ідентифікація та встановлення групової належності.....	8
Тема 3: Загальні положення криміналістичної техніки.....	10
Тема 4: Судова фотографія та відеозапис.....	13
Тема 5: Трасологія.....	15
Тема 6: Судова балістика.....	18
Тема 7: Ідентифікація людини за ознаками зовнішності.....	20
Тема 8: Криміналістичне дослідження письма.....	23
Тема 9: Техніко - криміналістичне дослідження документів.....	25
Тема 10: Криміналістична реєстрація.....	28
Тема 11: Загальні положення криміналістичної тактики.....	30
Тема 12: Криміналістичні версії, організація і планування розслідування.....	32
Тема 13: Тактика огляду.....	35
Тема 14: Тактика допиту.....	39
Тема 15: Тактика обшуку.....	43
Тема 16: Тактика слідчого експерименту.....	46
Тема 17:Тактика пред'явлення для впізнання.....	50
Тема 18: Тактика призначення і проведення судових експертиз.....	53
Тема 19: Загальні положення криміналістичної тактики.....	56
Тема 20: Розслідування вбивств.....	58
Тема 21:Розслідування зґвалтування.....	61
Тема 22: Розслідування крадіжок.....	63
Тема 23: Розслідування шахрайства.....	65
Тема 24: Розслідування вимагання.....	69
Тема 25: Розслідування службових злочинів.....	72
Тема 26: Розслідування злочинних порушень правил безпеки дорожнього руху та експлуатації транспортних засобів.....	75

Тема 27: Розслідування підпалів та інших злочинів, пов'язаних із виникненням пожеж.....	77
Тема 28: Розслідування екологічних злочинів.....	80
Рекомендована література.....	82
Питання до підсумкового контролю знань	86